

КИЇВСЬКИЙ СТОЛИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА
ФАХОВИЙ КОЛЕДЖ «УНІВЕРСУМ»

Циклова комісія з видавничої справи, культури та української філології

ДИПЛОМНА РОБОТА

**Редакторська підготовка подарункового художньо-літературного
видання (на прикладі книги про село Криві Коліна)**

студентки IV курсу
групи ВСРфмб-1-22-4.0д
спеціальності 061 Журналістика
освітньо-професійної програми
«Видавнича справа та редагування»
освітньо-професійного ступеня
«фаховий молодший бакалавр»
Сікало Маргарити Романівни
Керівник: Тетяна Фокіна,
канд. пед. наук

Рекомендовано до захисту
ЦК з видавничої справи,
культури та української філології
Протокол від «__» _____
2026 р. № _____
Голова ЦК _____ Олена ГРУЗДЬОВА

Захищено «__» _____ 2026 р.
Оцінка _____
Оцінка за стобальною шкалою, рейтингова оцінка
Протокол ЕК від «__» _____ 2026 р.
№ _____
Голова ЕК _____ Микола АНДРІЙЧУК,
кандидат наук із соціальних комунікацій,
доцент кафедри видавничої справи та
редагування Національного технічного
університету України «Київський
політехнічний інститут імені Ігоря
Сікорського»

Київ – 2026

ЗМІСТ

ВСТУП	зРОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ СТВОРЕННЯ ПОДАРУНКОВИХ ХУДОЖНЬО-ЛІТЕРАТУРНИХ ВИДАНЬ	51.1
Подарункове видання як особливий вид книжкової продукції		51.2
Специфіка художньо-літературних подарункових видань		12
1.3 Аналіз українського ринку подарункових видань	24	Висновки до розділу 1
29	РОЗДІЛ 2 РЕДАКТОРСЬКО-ВИДАВНИЧА ПІДГОТОВКА ПОДАРУНКОВИХ ХУДОЖНЬО-ЛІТЕРАТУРНИХ ВИДАНЬ	312.1
Специфіка роботи редактора з текстом подарункових художньо-літературних видань	312.2	Принципи добору, редагування та верстки ілюстративного матеріалу в подарункових художньо-літературних виданнях
34	2.3	Вимоги до поліграфічного оформлення та виготовлення подарункових художньо-літературних видань
38		Висновки до розділу 2
43	РОЗДІЛ 3 РОЗРОБКА КОНЦЕПЦІЇ ТА СТВОРЕННЯ ПОДАРУНКОВОГО ХУДОЖНЬО-ЛІТЕРАТУРНОГО ВИДАННЯ «КРИВІ КОЛІНА КРІЗЬ ТЕРНИ І РОКИ»	453.1
Обґрунтування концепції художньо-літературного видання «Криві Коліна крізь терни і роки»	453.2	Редакторська підготовка текстового та ілюстративного матеріалу для подарункового художньо-літературного видання «Криві Коліна крізь терни і роки»
47	3.3	Стратегія просування та каналів розповсюдження видання «Криві Коліна крізь терни і роки»
51		Висновки до розділу 3
55		ВИСНОВКИ
57		СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ
61		ДОДАТКИ
66		

ВСТУП

Актуальність дослідження. Сучасна видавнича індустрія переживає період трансформації, коли традиційна книга набуває нових функцій і значень. На тлі стрімкого розвитку цифрових технологій та електронних носіїв інформації подарункові художньо-літературні видання зберігають свою особливу роль у культурному просторі суспільства. Вони стають не просто носіями літературного тексту, а витворами мистецтва, що поєднують високу якість поліграфічного виконання з естетичною досконалістю оформлення. Подарункові видання виконують не лише інформаційну, а й символічну, меморіальну та естетичну функції. Незважаючи на активну цифровізацію книжкового ринку, вони продовжують користуватися стабільним попитом серед бібліофілів, колекціонерів та читачів, які цінують матеріальну культуру та високу якість книжкової продукції. Особливого значення набуває жанр краєзнавчого подарункового видання – книги про конкретний регіон, населений пункт, локальну спільноту. В умовах, коли збереження національної ідентичності і культурної пам'яті набуває для України стратегічного значення, такі видання стають документальними свідченнями епохи і засобом передачі пам'яті між поколіннями.

У цих умовах зростає роль редактора в роботі над підготовкою подарункових художньо-літературних видань, що потребує не лише традиційних редакторських компетенцій, але й глибокого розуміння специфіки цього виду видавничої продукції. Художнє оформлення, ілюстративний матеріал, поліграфічне виконання стають невід'ємними складовими редакторської роботи. Правильно організоване співвідношення текстових та зображальних елементів, якісні матеріали, вишукана палітурка, продумана типографіка – все це має вирішальне значення для створення видання, яке задовольнить високі естетичні вимоги цільової аудиторії. Гармонійне поєднання тексту та ілюстрацій, вибір оптимального формату, використання спеціальних технологій друку та оздоблення – всі ці аспекти

вимагають від редактора високого професіоналізму та креативного підходу.

Об'єкт дослідження: подарункові художньо-літературні видання.

Предмет дослідження: особливості редакторської підготовки подарункового художньо-літературного видання.

Мета: проаналізувати специфіку та обґрунтувати принципи редакторської підготовки подарункового художньо-літературного видання. краєзнавчого характеру.

Досягнення поставленої мети передбачає вирішення таких **завдань**:

1. Схарактеризувати типологічні особливості подарункових художньо-літературних видань та їх місце на українському книжковому ринку.
2. Розглянути специфіку художньо-літературних видань у системі видавничої продукції та особливості підготовки й редагування матеріалу в подарункових виданнях цього типу.
3. Проаналізувати принципи добору та редагування ілюстративного матеріалу для подарункових художньо-літературних видань.
4. Визначити вимоги до поліграфічного оформлення та виготовлення подарункових художньо-літературних видань.
5. Розробити концепцію подарункового художньо-літературного видання «Криві Коліна крізь терни і роки» та обґрунтувати редакторські рішення щодо підготовки текстового, ілюстративного матеріалу і стратегії просування.

Теоретичне значення. У дипломній роботі обґрунтовані теоретичні аспекти підготовки подарункових художньо-літературних видань, систематизовано критерії, яких повинен дотримуватися редактор під час редакційно-видавничої роботи над такими виданнями, з урахуванням специфіки їх текстового, ілюстративного та поліграфічного оформлення. Визначено особливості редагування матеріалу в подарунковому науково-популярному виданні.

Практичне значення. Методи та висновки, подані в дослідженні, можуть бути корисними для редакторів, видавців, художників-оформлювачів у їх практичній діяльності при роботі над краєзнавчими та меморіальними виданнями подарункового характеру. Розроблена концепція видання «Криві Коліна крізь терни і роки» може слугувати зразком для підготовки аналогічних регіональних проєктів. Матеріали роботи можуть бути використані при викладанні дисциплін спеціальності 061 Журналістика галузі знань 06 Журналістика.

Структура. Дипломна робота складається зі вступу, трьох розділів з висновками до кожного з них, загальних висновків, списку використаних джерел – 29 та додатків – 10. Загальний обсяг – 66 сторінок, з них основного тексту – 57.

РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ СТВОРЕННЯ ПОДАРУНКОВИХ ХУДОЖНЬО-ЛІТЕРАТУРНИХ ВИДАНЬ

1.1 Подарункове видання як особливий вид книжкової продукції

Книга є одним із найдавніших і найстійкіших культурних феноменів людства. Протягом тисячоліть вона зберігала і передавала знання, формувала світогляд поколінь, виступала мірилом освіченості та духовності. У сучасному інформаційному суспільстві, незважаючи на стрімкий розвиток цифрових технологій і появу електронних носіїв інформації, друкована книга не втрачає свого значення, а навпаки, набуває нових культурних функцій. Особливо це стосується того сегменту книжкової продукції, який називають подарунковими виданнями – книг, що поєднують високу інформативну цінність із бездоганним художнім виконанням і виступають водночас об'єктами мистецтва, символами культури та знаками поваги.

Щоб зрозуміти специфіку подарункових видань, необхідно насамперед визначити, що таке видання взагалі. Згідно з ДСТУ 3017:2015 «Інформація та документація. Видання. Основні види. Терміни та визначення понять», видання – це документ, що пройшов редакційно-видавниче опрацювання, виготовлений друкуванням або тисненням, містить інформацію, призначену для поширення, і відповідає вимогам державних стандартів щодо видавничого оформлення та поліграфічного виконання [2, с. 6]. Цей стандарт, розроблений Державною науковою установою «Книжкова палата України імені Івана Федорова», встановлює систему термінів, необхідних для впорядкування та розвитку видавничої справи в Україні, забезпечення взаємозв'язків суміжних видів діяльності та гармонізації з міжнародними стандартами. Стандарт класифікує видання за численними критеріями: за цільовим призначенням, за характером інформації, за матеріальною конструкцією, за обсягом, за періодичністю та іншими ознаками. Серед видів

видань, виділених за специфічними ознаками оформлення та призначення, особливе місце посідають подарункові видання.

Подарункове видання – це вишукано оформлене, високохудожнє коштовне видання, видрукуване на якісному папері, розраховане на осіб з естетичним смаком, бібліофілів [17]. Це лаконічне визначення містить у собі кілька ключових характеристик, кожна з яких потребує детального розгляду. По-перше, це «вишукано оформлене» видання, що означає особливу увагу до всіх аспектів зовнішнього вигляду книги – від дизайну обкладинки і палітурки до композиції титульного аркуша і внутрішніх сторінок. Кожен елемент оформлення продуманий, гармонійний, підпорядкований загальній художній концепції. По-друге, це «високохудожнє» видання, що підкреслює не просто якість виконання, а саме мистецький рівень оформлення, коли книга стає об'єктом книжкового мистецтва, твором, створеним за законами композиції, кольору, типографіки. По-третє, це «коштовне» видання, що відображає як високу собівартість виробництва (використання дорогих матеріалів, складних технологій), так і культурну цінність книги як унікального об'єкта. По-четверте, воно «видрукуване на якісному папері», що є обов'язковою умовою – подарункове видання не може бути виготовлене на дешевому або неякісному папері, адже матеріали повинні відповідати статусу видання. І нарешті, воно «розраховане на осіб з естетичним смаком, «бібліофілів», тобто має чітко визначену цільову аудиторію – це не масовий, а елітарний сегмент книжкового ринку.

Історія подарункових видань нерозривно пов'язана з історією книги загалом, але при цьому має свою специфіку. Ще в епоху рукописної книги найціннішими вважалися манускрипти, виготовлені не просто для збереження інформації, а для демонстрації багатства, влади, освіченості власника або для вшанування адресата. Середньовічні ілюміновані рукописи, створені в монастирських скрипторіях, прикрашені мініатюрами, орнаментами, золотом і сріблом, виготовлені на найкращому пергаменті і оправлені в шкіру з коштовними окладами, були своєрідними попередниками

сучасних подарункових видань. Вони призначалися для церковного вжитку, для монарших бібліотек, для дарування високопоставленим особам і виконували не лише інформативну, а й репрезентативну, естетичну, символічну функції. Винахід друкарства Йоганном Гутенбергом у середині XV століття докорінно змінив технологію виготовлення книг, але не скасував традиції створення особливо розкішних примірників. Навпаки, друковані книги також почали виготовлятися в різних варіантах – від простих, масових, до елітарних, подарункових. У епоху Відродження і Бароко з'являються друковані видання, що за розкішню оформлення не поступаються рукописним манускриптам – із гравюрами визначних майстрів, у шкіряних оправах з тисненням, на дорогому папері. У XVIII–XIX століттях традиція подарункових видань остаточно оформлюється – видавництва починають свідомо випускати книги в кількох варіантах: звичайному (для широкого продажу) і подарунковому (для бібліофілів, для протокольних дарунків, для колекціонування). У XX столітті, незважаючи на всі соціальні катаклізми, подарункові видання продовжують існувати – радянська епоха створила свою традицію «подарочных изданий», що виходили до ювілеїв, урочистих дат, призначалися для вручення видатним діячам, іноземним гостям, для комплектування представницьких бібліотек. Сучасна епоха, з одного боку, зберігає всі традиції подарункового книговидання, а з іншого – збагачує їх новими технологіями, новими підходами до дизайну, новим розумінням функцій і призначення таких видань.

М. Тимошик, один із провідних українських дослідників видавничої справи, у своїй фундаментальній праці «Книга для автора, редактора, видавця» особливу увагу приділяє саме подарунковим виданням як феномену книжкової культури [22]. Він підкреслює, що подарункове видання виконує особливу культурну місію, адже воно є не лише носієм інформації, а й матеріалізованим проявом поваги, вшанування, визнання значущості особи або події. Автор зазначає, що створення подарункового видання вимагає від усіх учасників видавничого процесу – від ініціатора проєкту і автора до

редактора, художника і поліграфіста – особливої уваги до кожної деталі, адже жоден елемент не може бути випадковим чи недбалим. Дослідник [22, с. 237] наголошує на тому, що робота над подарунковим виданням – це завжди колективна творчість, де успіх залежить від злагодженості всієї команди. Редактор подарункового видання має не лише забезпечити бездоганність тексту, а й координувати роботу художника, контролювати якість ілюстрацій, узгоджувати всі елементи оформлення, слідкувати за дотриманням технологічних вимог на всіх етапах виробництва. Художник повинен створити не просто гарну обкладинку, а цілісну візуальну концепцію книги, де кожна сторінка, кожен розворот є частиною єдиного художнього ансамблю. Поліграфіст має реалізувати задум художника на найвищому технічному рівні, підібрати оптимальні матеріали, застосувати найсучасніші технології. М. Тимошик також підкреслює економічний аспект: подарункові видання, як правило, не є комерційно вигідними проєктами в прямому розумінні – їхня цінність полягає не в прибутку від продажу, а в іміджевій, репрезентативній, культурній функції. Видавець, який береться за випуск подарункового видання, має розуміти, що це інвестиція в репутацію, в культурну місію, в збереження традицій книжкового мистецтва [22, с. 239].

Функціональне призначення подарункових видань є значно ширшим, ніж проста передача інформації від автора до читача. Подарункове видання виконує цілий комплекс функцій, кожна з яких має своє значення і свою специфіку. Репрезентативна функція полягає в тому, що подарункове видання демонструє статус, смак, культурний рівень як власника, так і дарувальника. Коли хтось дарує якісно виконану книгу, він тим самим висловлює повагу до одержувача, показує, що той гідний такого подарунка. Коли хтось має у своїй бібліотеці подарункові видання, це свідчить про його освіченість, культурність, небайдужість до книжкового мистецтва. У корпоративній сфері подарункові видання часто використовуються як презентаційні матеріали, що представляють компанію, установу, регіон на найвищому рівні. Естетична функція перетворює книгу на мистецький об'єкт,

який здатен прикрашати простір, бути частиною інтер'єру, викликати естетичне задоволення навіть без прочитання. Подарункове видання можна розглядати, милуватися ним, як картиною чи скульптурою – воно апелює не лише до інтелекту, а й до емоційної, чуттєвої сфери сприйняття. Меморіальна функція особливо важлива для видань, присвячених історичним подіям, ювілеям, видатним особистостям. Такі книги стають засобом увічнення пам'яті, створення матеріальних пам'яток про важливі моменти історії, про людей, які зробили значний внесок у розвиток суспільства. Вони формують історичну пам'ять громади, нації, зберігають зв'язок поколінь. Колекціонерська функція пов'язана з тим, що подарункові видання часто випускаються обмеженими, нумерованими тиражами, підписуються автором чи художником, що робить кожен примірник унікальним або рідкісним. Такі видання стають об'єктами бібліофільського інтересу, їх збирають, обмінюють, продають на аукціонах, вони можуть зберігати і навіть примножувати свою вартість із часом. Символічна функція виявляється особливо яскраво в протокольній сфері – подарункові видання використовуються як офіційні подарунки під час державних візитів, дипломатичних зустрічей, урочистих заходів. Вони символізують культурні цінності країни чи установи, виступають знаками поваги, вдячності, визнання заслуг. У такому контексті подарункове видання набуває значення культурного символу, який представляє не лише свій зміст, а й культурну ідентичність тих, хто його дарує.

Вимоги до подарункових видань формуються як загальними стандартами видавничої справи, так і специфічними нормами, що відображають особливий статус цього типу продукції. ДСТУ 3018-95 «Видання. Поліграфічне виконання. Терміни та визначення» встановлює базову термінологію у галузі поліграфічного оформлення та виконання видань [3, с. 26]. Цей стандарт визначає вимоги до паперу, друку, палітурки, оздоблювальних процесів – всіх тих елементів, які є критично важливими для подарункових видань. Якість матеріалів є першою і найбільш очевидною

вимогою. Папір для подарункових видань має бути щільним (зазвичай від 115 до 150 г/м² і навіть більше), білим або тонованим відповідно до художньої концепції, гладким або фактурним – залежно від характеру видання. Використання тонкого, сірого, неякісного паперу автоматично позбавляє видання статусу подарункового. Обкладинка і палітурка виготовляються з високоякісних матеріалів – щільного картону, палітурних тканин, дизайнерських паперів, натуральної або штучної шкіри. Застосовуються спеціальні технології оздоблення: тиснення фольгою (золотою, сріблястою, кольоровою), конгревне тиснення (створення рельєфу), вибіркове УФ-лакування (коли окремі елементи зображення покриваються глянцевим лаком), ламінування (матове або глянцеве), застосування пантонних фарб для досягнення особливих кольорових ефектів. Художнє оформлення передбачає професійного дизайну, гармонійного підбору шрифтів (часто використовують класичні гарнітури високої якості), продуманої композиції кожного розвороту, високоякісних ілюстрацій. Якщо видання містить репродукції творів мистецтва або фотографії, вони мають бути відтворені з максимальною точністю кольору і деталізацією. Поліграфічне виконання передбачає використання сучасного високоточного обладнання, найчастіше офсетного друку, який забезпечує найкращу якість відтворення зображень і тексту. Обрізи блоку можуть бути золоченими (покритими тонким шаром золота або імітацією), кольоровими, торшонованими (нерівними, що створює враження рукотворності). Особлива увага приділяється міцності скріплення блоку – використовується шиття нитками, яке значно надійніше за клейове скріплення і забезпечує довговічність видання. Редакторська досконалість є неодмінною умовою подарункового видання – текст має бути бездоганим з погляду редагування, коректури, верстки. Наявність навіть найменших помилок, одруківок, недоліків верстання несумісна зі статусом подарункового видання, адже така книга має бути взірцем якості на всіх рівнях.

Економіка подарункових видань принципово відрізняється від економіки масових видань. Собівартість виробництва подарункового видання в розрахунку на один примірник є значно вищою через використання дорогих матеріалів, складних технологій, невеликі тиражі. Подарункові видання, як правило, виходять тиражами від кількох десятків до кількох тисяч примірників – це пояснюється, з одного боку, обмеженим попитом на дорогу продукцію, а з іншого – самою філософією подарункового видання, яке має бути певною мірою ексклюзивним, не масовим. Ціна подарункових видань може у кілька разів, а іноді в десятки разів перевищувати ціну звичайного видання аналогічного змісту. Однак ця висока ціна має економічне обґрунтування: вона включає вартість якісних матеріалів, оплату праці висококваліфікованих фахівців (редакторів, художників, верстальників), витрати на складні поліграфічні процеси, а також відображає престижний статус продукції. Для видавця подарункове видання часто не є основним джерелом прибутку – це швидше іміджевий проєкт, що підвищує репутацію видавництва, демонструє його можливості, залучає увагу медіа та професійної спільноти. Для організацій, що замовляють корпоративні подарункові видання (про історію компанії, до ювілею, для презентацій), економічна логіка інша – це інвестиція в репутацію, в корпоративну культуру, в зміцнення іміджу. Така книга коштує дорого, але вона виконує важливі репрезентативні функції, які не можна виміряти прямим прибутком.

У сучасному українському книговиданні подарункові видання формують особливу нішу і виконують важливу культурну роль [21, с. 152]. Після здобуття незалежності в Україні спостерігається зростання інтересу до історії, до національної спадщини, до збереження пам'яті про минуле. Це створює сприятливі умови для розвитку жанру подарункових видань – книг про історію міст, сіл, регіонів, про видатних діячів культури, науки, мистецтва. Такі видання виконують подвійну функцію: з одного боку, вони документують історію, зберігають факти, свідчення, фотографії, які можуть бути втрачені, а з іншого – формують локальну ідентичність громад,

зміцнюють відчуття приналежності до певного місця, до певної історії. Книга про село чи місто, виконана на високому рівні, стає предметом гордості місцевої громади, засобом популяризації історії регіону, інструментом залучення інвестицій і туристів. Для випускників, які розпорошилися по різних містах і країнах, така книга – це зв'язок з малою батьківщиною, можливість показати своїм дітям і онукам, звідки їхнє коріння. Подарункові видання сприяють збереженню української мови та культури, підтримці високих стандартів книжкового мистецтва, вихованню культури читання та поваги до книги. Вони демонструють, що українське книговидавництво здатне створювати продукцію світового рівня якості, що конкурує з кращими зразками європейського та світового книжкового ринку.

Таким чином, подарункове видання – це не просто книга з гарною обкладинкою, а складний культурний феномен, що поєднує в собі високу інформативну цінність, бездоганне художнє оформлення, якісні матеріали та виконання, і виконує цілий комплекс функцій – репрезентативну, естетичну, меморіальну, колекціонерську, символічну. Воно є спадкоємцем давніх традицій книжкового мистецтва, йде від ілюмінованих манускриптів середньовіччя через розкішні друковані фоліанти епохи Відродження і Бароко до сучасних видань, що використовують найновіші технології поліграфії. Створення подарункового видання – це завжди колективна творчість, що потребує злагодженої роботи всієї команди: автора, редактора, художника, верстальника, поліграфіста. Це праця, спрямована на досягнення досконалості в кожній деталі, адже подарункове видання має бути взірцем якості на всіх рівнях. У сучасній Україні подарункові видання відіграють особливу роль у збереженні національної культурної спадщини, формуванні локальної ідентичності громад, підтримці високих стандартів книжкового мистецтва.

1.2 Специфіка художньо-літературних видань та особливості підготовки й редагування матеріалу в подарункових виданнях

Художньо-літературні видання посідають особливе місце в системі видавничої продукції, оскільки виконують не лише інформативну, а й естетичну, виховну та культуротворчу функції. На відміну від наукових, навчальних або довідкових видань, художня література звернена передусім до емоційно-естетичного сприйняття читача, формує світогляд через художній образ, зберігає і розвиває літературну мову та національну ідентичність. Специфіка роботи з художньо-літературними виданнями визначається самою природою художньої літератури як виду мистецтва, що використовує слово як матеріал для створення естетичної реальності. Згідно з ДСТУ 3017:2015 «Інформація та документація. Видання. Основні види. Терміни та визначення понять», художньо-літературне видання – це видання, що містить твори художньої літератури [2, с. 7]. За цим лаконічним визначенням стоїть складна специфіка: художня література є особливим типом тексту, де головним є не фактологічна точність чи логічна послідовність викладу, а художня образність, естетична довершеність форми, здатність викликати емоційний відгук у читача.

Місце художньо-літературних видань у системі видавничої продукції визначається кількома важливими чинниками. По-перше, це один із найдавніших типів видань – художня література існувала ще в епоху рукописної книги, і перші друковані книги були переважно художніми або релігійними текстами. По-друге, художньо-літературні видання завжди становили значну частку книжкового ринку і користувалися стабільним попитом у читачів різних верств і віку. По-третє, саме художньо-літературні видання найчастіше стають об'єктами колекціонування та бібліофілії, на їхній основі створюються подарункові видання. По-четверте, художня література виконує важливу культуротворчу функцію – вона формує літературну мову, зберігає і розвиває мовні традиції, відображає духовний

стан нації. Аналіз сучасного стану українського книжкового ринку засвідчує особливу роль художньо-літературних видань у період національного самовизначення. За даними досліджень, після початку повномасштабної війни в Україні спостерігається значне зростання попиту на українську літературу, що підтримується національним прагненням зберігати власну культуру та ідентичність [19, с. 17]. Початкове зниження продажів книжок у 2022 році змінилося зростанням інтересу до читання, особливо до творів українських авторів – як класиків, так і сучасників.

Українська художня література, зокрема, відіграла ключову роль у збереженні української мови в періоди, коли вона перебувала під заборобою, у формуванні національної самосвідомості. Сьогодні, в умовах війни, коли метою агресора стала не лише українська державність, а й українська культура загалом, художня книга набуває статусу символу опору та національної гідності. Книга стає маркером культурної людини, а читання української літератури – актом національної самоідентифікації.

Класифікація художньо-літературних видань є багатовимірною і здійснюється за численними критеріями. За родами літератури розрізняють епічні видання (проза – романи, повісті, оповідання, новели), ліричні видання (поезія – вірші, поеми) і драматичні видання (п'єси, драми, комедії, трагедії). Кожен із цих родів має свою специфіку оформлення і верстки. Епічна проза зазвичай набирається суцільним текстом з розбивкою на розділи або частини, вимагає зручного для тривалого читання шрифту, оптимального інтервалу між рядками. Ліричні видання (збірки поезії) мають особливу верстку – кожен вірш може починатися з нової сторінки або принаймні з нового блоку, зберігається авторська розбивка на строфи, вирівнювання рядків, що є частиною поетичної форми. Драматичні твори ґрунтуються на спеціальному оформленні реплік персонажів, ремарок автора, списку дійових осіб. За жанрами художньо-літературні видання поділяються на: романи (історичні, соціальні, психологічні, фантастичні, детективні, любовні), повісті, оповідання, есе, нариси, мемуари. Кожен жанр має свої традиції оформлення,

свою типову структуру, свої очікування читачів. Сучасна практика українського книговидання демонструє зростання популярності різних жанрів: серед найбільш продаваних книжок 2023 року є твори сучасних українських письменників різних жанрів – від детективів до фентезі, що свідчить про диверсифікацію читацьких уподобань і готовність видавців експериментувати з жанровими формами [19, с. 27].

За читацьким призначенням виділяють художньо-літературні видання для дітей (з великою кількістю ілюстрацій, адаптованою мовою, відповідним змістом), для юнацтва (перехідна категорія між дитячою і дорослою літературою) та для дорослих читачів. За обсягом розрізняють однотомні видання (один твір або добірка невеликих творів) і багатотомні видання (зібрання творів одного автора, багатотомні романи-епопеї, серії творів). За характером видання бувають авторські (твори одного письменника) і колективні (антології, хрестоматії, збірники творів різних авторів, об'єднаних тематикою, жанром, епохою). Важливою особливістю художньої літератури є те, що вона не потребує постійного оновлення, як довідкові або навчальні видання: класичні твори зберігають актуальність десятиліттями і потребують лише перевидань у нових форматах для нових поколінь читачів. Сучасні тенденції пов'язані з цифровізацією та появою нових форматів. За даними досліджень книжкового ринку України, сегмент цифрової книги зростає: електронні та аудіокниги зручно читати та слухати в різних умовах, вони мають нижчу ціну порівняно з паперовими виданнями. Проте паперова книга зберігає найбільшу частку ринку, що свідчить про стійкість традиційного формату художньої літератури [10, с. 26].

Художньо-літературні видання мають найбільший потенціал для створення подарункових видань – розкішно оформлених, з якісними ілюстраціями, на високоякісному папері, у твердій палітурці. Специфіка такого видання визначає підвищені вимоги до всіх компонентів його підготовки: від концептуального задуму до поліграфічного виконання.

Редакційна підготовка подарункового видання відрізняється від роботи над стандартними видами книжкової продукції насамперед тим, що кожен елемент тексту й ілюстративного матеріалу набуває виняткової ваги. Помилка, неточність або композиційна невідповідність у такому виданні може принципово знецінити його як культурний і естетичний об'єкт. Тому редакторська робота над подарунковим виданням передбачає глибокий багаторівневий аналіз, що включає мовностилістичний, фактологічний, структурний та художньо-технічний рівні контролю [19, с. 31].

Мовностилістичний рівень редагування є базовим для подарункового видання. Редактор зобов'язаний забезпечити абсолютну відсутність орфографічних, граматичних і пунктуаційних помилок, оскільки така книга призначена для тривалого зберігання й багаторазового перечитування. Важливо, що автоматизовані системи корекції, зокрема засновані на методах машинного редагування, здатні виявити лише очевидні помилки, проте остаточна перевірка має обов'язково здійснюватися редактором вручну. Сучасні трансформерні архітектури та нейронні мовні моделі забезпечують здатність системи адаптуватися до морфологічної та синтаксичної складності української мови, проте не замінюють редакторського судження [19, с. 15].

Під час редагування перекладних художніх текстів для подарункових видань особливо важливою стає проблема передачі сенсу та стилю. Дослідження у галузі едитології засвідчують, що серед типових помилок у перекладених текстах домінують ті, що стосуються проблем мови і стилю (43 % в україномовних перекладах), а також проблем фізичного представлення тексту (25 %) [15, с. 110]. Для подарункових видань – це означає, що редактор має приділяти особливу увагу не лише змістовій точності, а й естетичній якості перекладу – уникненню кальок, плеоназмів, суржикових форм та канцеляризмів.

До типових мовних недоліків, що підлягають усуненню при редагуванні текстів подарункових видань, належать: плеоназм («головна суть», «перша прем'єра»); тавтологія (повторення однокореневих слів у

межах одного речення); калькування з інших мов, особливо з російської («приймати участь» замість «брати участь»); канцеляризми у художньому тексті («здійснювати», «мати місце»); надмірна деталізація, що ускладнює художнє сприйняття. Мовностилістичне редагування спрямоване також на вилучення скалькованих лексичних засобів і кліше, що є нагальним для сучасної україномовної видавничої практики [19, с. 9].

Авторський стиль у художній літературі – це не недолік, а особливість, не помилка, а прийом. Те, що в науковій статті було б визнане недопустимим (повтори слів, неповні речення, порушення синтаксичних норм, незвичні словосполучення), у художньому творі може бути свідомим художнім засобом, що несе певне смислове чи емоційне навантаження. Тому головне завдання редактора художнього тексту – зберегти неповторність авторського голосу, його художню манеру, індивідуальність стилю, водночас виправивши лише справжні помилки.

Художньо-технічне оформлення літературних видань є окремою сферою книжкового мистецтва, яка потребує глибокого розуміння як законів образотворчого мистецтва, так і специфіки літератури. Оформлення художнього видання має відповідати змісту твору, створювати відповідний настрій, допомагати читачеві глибше проникнути в світ, створений автором. Художньо-технічне редагування охоплює всі рівні роботи, пов'язані з перетворенням змісту інформації в графічну форму з урахуванням нормативних документів: від моменту, коли авторський оригінал надійшов, до рекомендацій поліграфічному підприємству та оцінювання якості контрольних відбитків.

Ілюстрації в художніх виданнях виконують не лише декоративну функцію – вони є візуальною інтерпретацією тексту, продовженням і доповненням словесних образів. Особливо важливу роль ілюстрації відіграють у виданнях для дітей, де зображення допомагає сприймати текст, робить книгу привабливою, формує візуальну культуру юного читача. У виданнях для дорослих ілюстрації використовуються більш помірно, але в

подарункових виданнях класики вони стають неодмінним елементом оформлення.

Шрифтове оформлення художніх видань також має свою специфіку. Для прози зазвичай обирають класичні, добре читабельні гарнітури, які не відволікають увагу від тексту, дозволяють тривалий час читати без втоми. Для поезії можуть використовуватися більш вишукані, декоративні шрифти, особливо в подарункових виданнях. Композиція сторінки в художньому виданні має бути гармонійною, пропорційною, створювати відчуття завершеності і довершеності. Фактологічний рівень редагування набуває особливого значення в подарункових виданнях меморіального, ювілейного або біографічного характеру. Редактор зобов'язаний перевіряти за джерелами всі дати, імена, географічні назви, цитати й числові дані. Зокрема, неправильне відтворення термінології є критичною помилкою для такого типу видань [15, с. 108-109].

Структурний рівень редагування передбачає аналіз композиційної цілісності тексту, логічної послідовності викладу та пропорційності частин. Редактор оцінює наявність чіткої структури, плавність переходів між розділами, обґрунтованість кожного твердження. Рубрикація подарункового видання має відповідати обсягу та складності тексту, а рекомендована глибина членування – не більше трьох рівнів [10, с. 36]. Назви рубрик мають бути компактними, інформативними й естетично узгодженими із загальною концепцією видання.

Специфіка редагування подарункового видання полягає в тому, що воно поєднує риси науково-популярного, документального та художнього жанрів. Редактор стикається зі специфічними завданнями: перевірка топонімів (актуальна офіційна форма та народна традиція), робота з іменами місцевих діячів, дослідників, краєзнавців – точність у написанні прізвищ, ініціалів, дат. Фактологічний контроль передбачає обов'язкове звернення до первинних джерел – архівних документів, картографічних матеріалів, наукових монографій регіонального профілю. Особливо відповідальним є

редагування хронологічних даних, пов'язаних із заснуванням населених пунктів, датуванням архітектурних пам'яток, описом культурно-мистецьких подій.

Апаратна частина краєзнавчого подарункового видання потребує особливо ретельної підготовки. Редактор перевіряє коректність бібліографічних описів, оформлення посилань, наявність покажчиків імен, географічних назв, глосаріїв місцевих термінів. Відповідно до вимог ДСТУ 7152:2020, оформлення публікацій у виданнях передбачає дотримання встановлених стандартів щодо складу елементів редакційно-видавничого оформлення, послідовності й форми їх подання [5, с. 5]. Це стосується зокрема правильного розміщення відомостей про авторів і упорядників, анотацій, ключових слів, бібліографічних посилань.

Ілюстративний матеріал у подарунковому художньо-літературному виданні є не другорядним доповненням до тексту, а рівноправним художнім компонентом, що формує цілісний образ книги. Художній редактор і технічний редактор спільно вирішують завдання гармонійного поєднання зображень і текстів, забезпечуючи єдність художньої концепції видання. Процес художньо-технічного редагування охоплює всі рівні роботи, пов'язані з перетворенням змісту інформації в графічну форму, від надходження авторського оригіналу до оцінювання якості контрольних відбитків [19, с. 10-11].

Добір ілюстративного матеріалу для подарункового видання ґрунтується на кількох базових принципах. Перший – принцип змістової відповідності: ілюстрація має безпосередньо стосуватися тексту, що вона супроводжує, не лише декоративно прикрашати сторінку. Другий – принцип художньої єдності: усі ілюстрації видання мають бути виконані у єдиній або гармонійно узгодженій художній манері. Третій – принцип естетичної якості: ілюстрації мають відповідати поліграфічним стандартам – роздільна здатність графічних матеріалів не менше 300 dpi [10, с. 51]. Виважений підхід до ілюстрування передбачає складання плану ілюстрування – переліку

текстових фрагментів, що потребують зображального супроводу, із визначенням виду ілюстрацій, їх кількості, розміру та розміщення. У літературно-художніх виданнях ілюстрації зорозово відтворюють літературні образи; у краєзнавчих – несуть документальне й пізнавальне навантаження. Зображальний матеріал класифікується на обов'язковий (без якого текст стає незрозумілим) і необов'язковий; документальний, тематичний та абстрактний [19, с. 11-12].

Для краєзнавчого подарункового видання ілюстративний матеріал має особливу цінність, оскільки слугує візуальним документом епохи. До типових видів ілюстрацій у таких виданнях належать: фотографії архітектурних пам'яток (сучасні та архівні), портрети діячів, пов'язаних із регіоном, карти і схеми місцевості, репродукції художніх творів місцевих майстрів, документальні фотографії з архівів. Редактор оцінює не лише художню якість зображень, але й їхню достовірність, точність атрибуції та юридичну чистоту щодо авторських прав. Важливим аспектом роботи з ілюстративним матеріалом є оформлення підписів до зображень. Текстівка може містити назву, порядковий номер, власне підпис, пояснення деталей (експлікацію) та додаткові відомості. Підписи мають відображати зміст ілюстрацій і бути стислими та інформативними; на кожен ілюстрацію потрібно посилатися в тексті із зазначенням її порядкового номера [5, с. 9]. Для краєзнавчих видань особливо важливо забезпечити точність атрибуції зображення: вказати автора, дату, місце зберігання оригіналу (якщо йдеться про архівний матеріал).

Підготовка ілюстративного матеріалу для подарункового краєзнавчого видання нерозривно пов'язана з дотриманням норм авторського та суміжного права. Особливої уваги потребують зображення реальних людей – мешканців регіону, учасників подій, представлених у виданні. Відповідно до статті 307 Цивільного кодексу України, фізична особа може бути знята на фото-, кіно-, теле- чи відеоплівку лише за її згодою; виняток становлять зйомки, що проводяться відкрито на публічних заходах [1]. Редактор краєзнавчого

видання зобов'язаний перевірити наявність письмових дозволів від усіх осіб, які впізнаються на фотографіях із приватних і непублічних подій. Якщо особа погодилася на фотозйомку, але проти публічного використання конкретних зображень у тій частині, що стосується її особистого життя, вона може вимагати припинення їхнього показу [1]. Це положення має практичне значення при використанні сімейних фотоархівів, матеріалів із приватних колекцій краєзнавців, знімків, що зберігаються в регіональних музеях.

Окрему проблему становить використання архівних фотографій та художніх творів. Редактор має встановити права на кожне зображення, визначити строк дії авторського права (в Україні – впродовж 70 років після смерті автора) та отримати відповідні дозволи або правомірно посилатися на вичерпання строку охорони. Для зображень, що зберігаються у музеях, архівах та бібліотеках, необхідно також дотримуватися вимог установ-зберігачів щодо порядку відтворення матеріалів. Усі джерела запозичень мають бути відображені у підписах до ілюстрацій та у вихідних відомостях видання. Вихідні відомості подарункового видання оформлюються відповідно до чинних стандартів і обов'язково включають знак охорони авторського права (©) на текстовий та ілюстративний матеріал. Відповідно до ДСТУ 7152:2020, знак охорони авторського права на автора (авторів) публікації розміщують у нижній частині початкової сторінки [5, с. 11]. Правильне оформлення цих елементів є не лише вимогою стандарту, а й механізмом захисту інтелектуальної власності – авторів, художників, фотографів та упорядників краєзнавчого подарункового видання.

Художньо-технічне редагування подарункового видання спрямоване на забезпечення єдності всіх його компонентів – тексту, ілюстрацій, шрифтового оформлення, декоративних елементів. Редактор дбає про те, щоб рубрикація, колонтитули, заставки, кінцівки та ініціали утворювали єдину художню систему, що відповідає концепції видання. Функціональне конструювання та художня інтерпретація тексту засобами набору дозволяють

передати нюанси твору, виявити його емоційний настрій і акцентувати увагу на ключових фрагментах [19, с. 13].

Загальний задум оформлення формується на підготовчому етапі, коли художній редактор визначає значення й місце кожного тексту та зображення у виданні відповідно до концепції. На етапі виконання та редагування відбувається гармонійне поєднання зображень і текстів, а на композиційно-технічному – підготовка зверстаного матеріалу для поліграфічного виробництва [19, с. 14]. Для подарункового краєзнавчого видання цей процес ускладнюється необхідністю постійного звірення художніх рішень з автентичністю зображуваного матеріалу.

Аналіз світового книжкового ринку показує, що художньо-літературні видання, хоча і не завжди є найбільшим сегментом за обсягом продажів (у багатьох розвинених країнах більші доходи приносять професійні, академічні та освітні видання), проте залишаються найбільш видимим і культурно значущим сегментом книговидавання [10, с. 51]. Саме художня література найчастіше стає предметом обговорення в медіа, літературні премії привертають увагу громадськості, а письменники виступають важливими суспільними фігурами.

Відмінності художньо-літературних видань від інших типів видавничої продукції є фундаментальними і стосуються всіх аспектів книги. На відміну від наукових видань, де головним є точність, доказовість, логічність викладу, художньо-літературні видання апелюють до емоцій, уяви, естетичного почуття. На відміну від навчальних видань, які мають дидактичну мету, чітку структуру, питання і завдання для перевірки засвоєння матеріалу, художньо-літературні видання не ставлять перед собою навчальної мети в прямому розумінні, хоча можуть мати виховний, просвітницький ефект. Художня література не потребує постійного оновлення, як довідкові або навчальні видання – класичні твори зберігають свою актуальність протягом десятиліть і століть. Водночас вони потребують перевидання в нових форматах, з новими коментарями, для нових поколінь читачів. Художньо-літературні видання

мають найбільший потенціал для створення подарункових видань – розкішно оформлених, з якісними ілюстраціями, на високоякісному папері, у твердій палітурці.

Важливою особливістю сучасного стану художньо-літературних видань в Україні є відмова від російської книжкової продукції та зростання інтересу до українських авторів [19, с. 18]. Після повномасштабного вторгнення російської федерації українські читачі та видавці масово відмовилися від російської мови, російської літератури і російської книги. Законодавча заборона ввозу та розповсюдження книг з росії та Білорусі остаточно звільнила місце для українських книжок на полицях. Видавництва почали масово випускати серії української класики та охоче видавати сучасних українських авторів, навіть дебютантів різних жанрів.

В Україні освітня література традиційно займала велику частку ринку за накладом, але художня література залишалася і залишається основою комерційного книжкового ринку [19, с. 19]. Саме художні видання формують імідж видавництва, саме вони викликають найбільший читацький інтерес і обговорення. Зростання ринку після складного 2022 року відбувалося значною мірою завдяки художній літературі – як перевиданням класики, так і новим творам сучасних авторів. Міжнародний контекст також важливий для розуміння специфіки художньо-літературних видань. Зростає міжнародний інтерес до української літератури, що стимулює переклади та публікації за кордоном [19, с. 23]. Українські автори дедалі частіше перекладаються іноземними мовами, українська література представлена на міжнародних книжкових ярмарках, що сприяє культурній дипломатії та поширенню інформації про Україну у світі.

Таким чином, специфіка художньо-літературних видань у системі видавничої продукції визначається їхньою естетичною природою, культуротворчою функцією, особливими вимогами до редагування та оформлення. Підготовка подарункового художньо-літературного видання – зокрема краєзнавчого – вимагає від редактора поєднання філологічної,

фактологічної, правової та художньо-технічної компетентностей. Кожен елемент такого видання, від добору цитати до розміщення фотографії, несе одночасно інформаційне, естетичне і правове навантаження. Системний підхід до редагування, що охоплює всі рівні – мовностилістичний, фактологічний, структурний та ілюстративно-художній, – є запорукою створення видання, яке набуде статусу культурного й регіонального скарбу, здатного зберігати й передавати наступним поколінням пам'ять про конкретне місце, його людей та події.

1.3 Аналіз українського ринку подарункових видань

Подарункове видання належить до специфічної категорії книжкової продукції, яка істотно відрізняється від звичайних видань за своїм призначенням і за характеристиками оформлення та матеріального вибору. Згідно з визначенням, встановленим державним стандартом [17], подарункове видання – це вишукано оформлене, високохудожнє коштовне видання, видруковане на якісному папері та розраховане на осіб з естетичним смаком, бібліофілів та ширшу аудиторію. Таке видання призначене передусім для презентаційних цілей і дарування, що висуває особливі вимоги до його зовнішнього вигляду, матеріалів та якості поліграфічного виконання. Аналіз українського ринку подарункових видань передбачає комплексне дослідження й історичних передумов розвитку цього сегменту книговидавання, і сучасного стану ринку, технічних параметрів та особливостей видавничої практики.

Історія подарункових видань в Україні сягає часів Київської Русі, коли такі видання називали «підносними книжками» та підносили за особливим урочистим церемоніалом як цінні подарунки великим князям, монархам та церковним ієрархам. Ці видання вирізнялися розкішним оформленням, якісною оправою, кольоровими заставками та ілюстраціями, мали

надзвичайно високу вартість та розглядалися не лише як джерело інформації, а й як мистецький об'єкт та предмет престижу.

Початок промислового виробництва подарункових видань в Україні припадає на ХІХ ст., що став можливим завдяки суттєвому поліпшенню технічної бази друкарень та появі нових поліграфічних технологій. У цей період зріс попит на високохудожні видання серед заможних верств населення, для яких особливо оформлена книга стала символом статусу та елементом колекціонування. Яскравим прикладом цього розвитку стали видання київських друкарень Кульженків, устаткованих найкращим на той час поліграфічним обладнанням, яке дозволяло друкувати складні видання з кольоровими фотоілюстраціями. Такі шедеври як «Собор Святого князя Володимира в Києві» І. Александровського 1898 року з 42 великими фототипіями та 105 фотоцинкографіями, «Київ тепер і прежде» М. Захарченка 1888 року та багато інших альбомів стали взірцями високого мистецтва книговидання. У радянський період видання подарункової літератури в Україні суттєво скоротилося, хоча республіканські видавництва, такі як «Дніпро», «Мистецтво» та «Наукова думка», продовжували видавати окремі видання розкішного оформлення, переважно на закордонній поліграфічній базі. Водночас розвиток художньої графіки та ілюстрування, особливо у період 50–70-х років ХХ ст., заклав потужний фундамент для подальшого розвитку дизайну книги та видавничої культури [9, с. 12–13].

Сучасний період розвитку ринку подарункових видань в Україні розпочався з 1990-х років і характеризується активним відродженням видавничої індустрії та появою нових видавництв, орієнтованих на якість та художнє оформлення. Численні сучасні українські видавництва, застосовуючи новітнє поліграфічне обладнання та інформаційні технології, мають великий репертуар розкішно оформлених з розгорнутим ілюстративним рядом великоформатних подарункових видань у гнучкому ціновому діапазоні. За даними Книжкової палати України та Книжкового Бізнес-Форуму, обсяг книжкового ринку України станом на 2026 рік

становить близько 8 мільярдів гривень, при цьому подарункові видання складають значну частину преміум-сегменту ринку. На ринку функціонує близько 700 офлайн-книгарень та 60 інтернет-продавців, що розповсюджують видання різних видавництв. Технічні параметри подарункових видань регламентує низка державних стандартів, зокрема ДСТУ 4489:2005 «Видання книжкові та журнальні. Вимоги до форматів» [4, с. 24], який встановлює оптимальні розміри видань. Подарункові видання, як правило, мають великий, альбомний формат, що полегшує сприйняття ілюстративного матеріалу та створює враження величавості й значущості. Характерними ознаками оздоблення подарункових видань є застосування спеціального вартісного паперу, такого як верже, мармуровий чи рисовий папір, використання високоякісних натуральних та штучних палітурних матеріалів на кшталт парчі, шовку, оксамиту чи натуральної шкіри. До обов'язкових елементів оформлення належать шкіряні футляри, які часто виготовляють вручну, тиснення золотом чи срібною фольгою на корінці та палітурній кришці, використання тканих капталу та лясе з золотом ниткою, оздоблення металевими куточками та застібками, наявність трибічного фарбованого обрізу.

Невід'ємною частиною подарункового видання є ілюстрування та художнє оформлення, які набувають у цьому контексті особливого значення. Сучасна ілюстрація в книзі виходить далеко за межі простого буквального зображення тексту, стаючи способом впізнавання та розкриття змісту з різних сторін, способом його доповнення та співавторства [16, с. 88]. Ілюстрація є суб'єктивною, оскільки несе в собі індивідуальність художника, й чим яскравіша ця індивідуальність, тим цікавішою вона стає для читача. Роль художника в створенні подарункового видання зрівнялася з роллю автора, і союз цих двох творців, коли він органічно народжує предмет, який суспільство береже кілька поколінь, передаючи його у спадок дітям, став запорукою успіху численних проєктів.

Яскравим прикладом успішного розвитку ринку подарункових видань в Україні є видавництво «А-ба-ба-га-ла-ма-га», засноване 1992 року поетом І. Малковичем, яке стало флагманом сучасної видавничої справи [16, с. 88–96]. З першого дня існування видавництво акцентувало увагу саме на якості книжкової продукції, поєднуючи оригінальний текст чи переклад з яскравими малюнками та якісною поліграфією [16, с. 96]. Дитяча книга від «А-ба-ба-га-ла-ма-га» завжди була коштовною і за якістю виконання, і за ціною, що визначило її резонанс у суспільстві та спричинило формування потужного бренду. Видавництво залучило до роботи видатних художників світового рівня, передусім В. Єрка та К. Лавра, чийі роботи трансформували видавничу індустрію [16, с. 90]. Складні, фантазійні, романтичні ілюстрації В. Єрка до таких видань як «Казки Туманного Альбіону», де художник працював майже три роки, створюючи філігранні образи, та «Снігова королева» Г. Х. Андерсена продемонстрували, що дивовижна деталізація та тонке відчуття матеріалу можуть вивести книгу на новий рівень художньої досконалості [16, с. 92]. Видання «Снігова королева» з ілюстраціями В. Єрка двічі видавалася англійською мовою та в 2005 році потрапила до трійки найбільш продаваних книг в Англії напередодні Різдва, отримавши високу оцінку бразильського письменника П. Коельо.

Окремого розгляду заслуговує видання всесвітньо популярної серії романів Дж. Роулінг про Гаррі Поттера у перекладі В. Морозова. Видавництво отримало ексклюзивне право на видання цього фундаментального твору в Україні та залучило найкращих фахівців для роботи над проєктом. Обкладинки, створені В. Єрком, вважаються найкращими у світі, що визнано міжнародною громадськістю. Примітно, що український переклад «Гаррі Поттера та смертельних реліквій» вийшов першим у світі, а лише за одну ніч першої презентації видавництво продало понад 800 книжок. На межі ХХ–ХХІ ст. «Гаррі Поттер» став найприбутковішим проєктом видавництва, адже кожен том передруковується двічі-тричі на рік через постійний попит читацької аудиторії [16, с. 90].

Важливим інноваційним кроком видавництва став випуск на початку 2000-х років серії казок «Міні-диво» накладом понад мільйон примірників за ціною по одній гривні, що зробило якісні подарункові видання доступними для кожної української дитини [16, с. 90]. Розвиток сучасного ринку подарункових видань в Україні супроводжується активним впровадженням цифрових технологій та створенням інтерактивних форм видань. Видавництво «А-ба-ба-га-ла-ма-га» здійснило прорив у цьому напрямку, створивши інтерактивну версію «Снігової королеви» на платформі iPad, японська версія якої очолила список найкращих інтерактивних новинок [16, с. 87].

Сучасний стан ринку подарункових видань в Україні характеризується позитивною динамікою, хоча й розвивається на фоні значних викликів, пов'язаних з економічною нестабільністю та трансформацією читацьких звичок. Згідно з Національним інститутом стратегічних досліджень, книжковий ринок України розглядається як важливий фактор гуманітарної безпеки держави, а видавництва, що спеціалізуються на якісній продукції, відіграють ключову роль у формуванні культурного простору [8]. Попит на подарункові видання зберігається серед осіб з естетичним смаком, бібліофілів та тих, хто цінує матеріальну культуру й мистецтво [16, с. 90]. Читачі все більше починають цінувати та купувати красиво ілюстровані паперові книги як рідкісне та вишукане видання для дарування, що означає зростаючий попит на якісні ілюстрації та просування української ілюстрації загалом.

Таким чином, аналіз українського ринку подарункових видань охоплює широкий спектр питань, що стосуються історичних передумов, сучасного стану ринку, технічних параметрів видань, ролі художнього оформлення та ілюстрування, успішних видавничих проєктів та перспектив розвитку сегменту. Дослідження цієї тематики дозволяє зрозуміти, як на перетині культури, мистецтва та бізнесу формується сучасна видавнича практика та як

традиційна книга продовжує зберігати своє значення у цифровому світі як об'єкт мистецтва та засіб культурної комунікації.

Висновки до розділу 1

Проведений аналіз теоретичних засад поліграфічного оформлення подарункових художньо-літературних видань засвідчує, що всі структурні компоненти такого видання – від матеріальної конструкції до верстки – утворюють єдину взаємозалежну систему, в якій жоден елемент не існує відокремлено від інших.

Матеріальна конструкція книги є першим рівнем цієї системи і задає загальну художню тональність видання: палітурка, форзаци, каптал і ляссе у подарунковому виданні виконують не лише захисну функцію, а й несуть виражене естетичне навантаження, підпорядковуючись єдиній концептуальній ідеї. Ця ідея, в свою чергу, визначає всі подальші рішення – зокрема шрифтове оформлення, яке становить наступний рівень системи. Шрифтовий ансамбль будується за принципом функціональної ієрархії: основний текстовий шрифт забезпечує комфорт тривалого читання, заголовковий – структурує видання, акцидентний – розставляє емоційні акценти. Гармонійне поєднання цих рівнів можливе лише при чіткій системі застосування виділень і обмеженій кількості гарнітур.

Органічним продовженням шрифтового рішення є колористична концепція видання, яка має спиратися на закономірності психоемоційного впливу кольору: теплі приглушені тони сприяють комфортному читанню та підсилюють асоціативний зв'язок з тематикою видання, тоді як холодні акцентні кольори доречні для структурних елементів і виділень. Колір і шрифт разом формують той візуальний ритм видання, у який органічно вписується ілюстративний матеріал – рівноправний художній компонент, а не другорядне доповнення до тексту. Технічна якість ілюстрацій – роздільна здатність не менше 300 dpi, кольоровий простір СМҮК, коректна атрибуція – є необхідною умовою того, щоб художній задум не був зруйнований на етапі поліграфічного відтворення.

Усі зазначені компоненти зрештою реалізуються через верстку, яка виступає синтезуючим елементом усієї системи. Ритмічне чергування текстових і ілюстративних розворотів, модульна сітка, стандартизовані стилі абзаців і чітко визначені поля забезпечують типографічну єдність, завдяки якій видання сприймається не як набір окремих сторінок, а як цілісний художній організм.

Таким чином, поліграфічне оформлення подарункового художньо-літературного видання є результатом послідовно вибудованої ієрархії рішень – від загальної конструктивної концепції до конкретних параметрів верстки, – де кожен наступний рівень спирається на попередній і підпорядкований спільній меті: створенню видання, яке є водночас зручним у використанні та повноцінним об'єктом книжкового мистецтва.

РОЗДІЛ 2 РЕДАКТОРСЬКО-ВИДАВНИЧА ПІДГОТОВКА ПОДАРУНКОВИХ ХУДОЖНЬО-ЛІТЕРАТУРНИХ ВИДАНЬ

2.1 Специфіка роботи редактора з текстом подарункових художньо-літературних видань

Подарункове видання – це особливий тип книжкової продукції, що характеризується підвищеними вимогами до змісту, оформлення та поліграфічного виконання. Такі видання поділяють на звичайні – з художньо оформленою палітуркою та якісним папером, та ексклюзивні – з дорогим оздобленням із натуральної шкіри, об'ємним тисненням і комплектацією футляром [18; 12]. Подарункові видання мають не тільки інформаційну, а й символічну, естетичну та меморіальну функції, що вимагає від редактора особливої уваги до кожного елементу тексту. Робота редактора над текстом подарункового видання передбачає комплексний, багаторівневий аналіз, що охоплює мовностилістичний, фактологічний і структурний рівні. Подарункові видання призначені для тривалого зберігання, часто стають сімейними реліквіями або бібліофільськими раритетами, тому кожна помилка, неточність або композиційний недолік може знецінити видання як культурний об'єкт. Цим і зумовлено особливу відповідальність редактора на всіх рівнях аналізу.

Мовностилістичний рівень редагування передбачає перевірку тексту на дотримання норм сучасної української літературної мови, аналіз стилістичної доречності мовних засобів, усунення плеоназмів, тавтології, алогізмів та інших мовних недоліків. Для подарункових видань цей рівень є особливо важливим, оскільки текст має бути не просто грамотним, а й естетично досконалим, вишуканим, емоційно насиченим. Редактор повинен забезпечити абсолютну відсутність орфографічних і граматичних помилок, оскільки подарункове видання розраховане на тривале зберігання та багаторазове

читання. Використання автоматизованих систем корекції на основі машинного навчання може допомогти виявити очевидні помилки, проте їх застосування не замінює редакторської роботи, а лише доповнює її [7].

Текст подарункового видання має відповідати жанрово-стильовим особливостям: для художніх текстів це образність, експресивність, метафоричність; для науково-популярних – точність, ясність, доступність; для довідкових – лаконічність та інформативність. Редактор повинен оцінити, чи відповідають використані мовні засоби комунікативній меті видання та його цільовій аудиторії. У практиці редагування ці недоліки виявляються по-різному: плеоназм і тавтологія засмічують текст зсередини, тоді як калькування та канцеляризми привносять чужорідні елементи зі сфери ділового мовлення чи інших мов. Мовностилістичне редагування спрямоване також на усунення синтаксичної громіздкості та вилучення скалькованих з російської мови лексичних засобів і кліше.

Для подарункових видань художньої літератури редактор зобов'язаний зберегти авторський стиль та індивідуальну манеру письма, при цьому дбаючи про зрозумілість тексту. Якщо текст містить діалектизми, архаїзми або неологізми, редактор оцінює їх доцільність і за потреби надає пояснення у примітках. Згідно з ДСТУ 3018-95, оформлення сторінки видання передбачає наявність ілюстрацій, орнаментів, заставок, кінцівок та ініціалів, що надають виданню естетичної довершеності [3, с. 11]. Для науково-популярних і довідкових подарункових видань перевіряється правильність термінів, їх відповідність сучасним науковим стандартам і однозначність термінологічного апарату [7].

Фактологічна точність важлива для подарункових видань, які часто мають меморіальний або ювілейний характер, точність фактів є критично важливою, оскільки помилки можуть зашкодити репутації видавництва та автора. Редактор повинен звірити всі дати з авторитетними джерелами – особливо для біографічних, історичних і наукових видань, де помилка у даті може спотворити зміст. Для персоніфікованих подарункових видань – збірок

творів, мемуарів, біографій – особлива увага приділяється перевірці імен, прізвищ, псевдонімів, титулів і посад. Географічні назви мають відповідати чинним нормам українського правопису й офіційним назвам об'єктів, а для історичних видань необхідно враховувати зміни топонімів у різні епохи.

Редактор зобов'язаний звірити кожен цитату з першоджерелом і переконатися у правильності атрибуції. Для подарункових видань недопустимі неточні або вигадані цитати. Усі числові дані, статистика, бібліографічні описи та посилання також підлягають ретельній перевірці, оскільки подарункові видання нерідко стають еталонними джерелами інформації та зберігаються у бібліотеках як зразки видавничої культури.

Структурний, або композиційний, рівень передбачає аналіз архітектури тексту, його логічної побудови, послідовності викладу, співвідношення частин, рубрикації та загальної цілісності. Для подарункових видань структурна досконалість особливо важлива, оскільки такі книги мають бути зручними для читання, естетично гармонійними та логічно вибудованими. Редактор аналізує, чи має текст чітку структуру із вступом, основною частиною та висновком, чи логічно пов'язані розділи і підрозділи, чи немає композиційних розривів або непослідовності у викладі. Для наукових і довідкових подарункових видань перевіряється наявність усіх обов'язкових елементів згідно з ДСТУ 3018-95 [3, с. 7]: блоку видання, обкладинки або палітурки, допоміжних елементів. У передмові не повинно бути детального викладу основного матеріалу, а у висновках – цитат і загальних міркувань, що мали б бути у вступі.

Рубрикація як членування тексту на частини з використанням заголовків і підзаголовків має особливе значення для подарункових видань. Редактор перевіряє відповідність рубрикації обсягу та складності тексту, однотипність і пропорційність однорівневих рубрик; рекомендується не більше трьох рівнів членування. Назви рубрик мають бути компактними, без ком і повторень слів. Видання відповідно до основних елементів композиції має дотримуватися вимог ДСТУ 4489:2005 [4, с. 17] та ДСТУ 3017:2015

[2, с. 21], які встановлюють стандарти щодо структурних частин книжкових та журнальних видань.

Оформлення сторінки видання включає колонтитул, колонцифру та виноску; редактор стежить, щоб усі елементи апарату були оформлені однаково та відповідали загальній стилістиці подарункового видання. Якщо вступ займає надмірну частку обсягу, а основна частина – занадто малу, це свідчить про композиційну непропорційність, яку необхідно виправити; при цьому обсяг кожної частини визначається відповідно до вимог, регламентованих для відповідного типу видання [7]. Зовнішнє оформлення подарункового видання – обкладинки, палітурки, суперобкладинки та футляри – має відповідати вимогам ДСТУ 7157:2010 [6, с. 9], що забезпечує єдність художнього задуму та поліграфічного виконання.

Важливим аспектом є також перевірка логічних зв'язків між частинами тексту – дотримання закону тотожності інформації, закону третього неможливого та закону достатньої підстави. Методологія виправлення алогізмів передбачає членування тексту на мікрокомпоненти, виявлення суперечностей і пропущених ланок, порівняння тези й аргументів та стеження за послідовністю розвитку думки в різних частинах тексту.

2.2 Принципи добору, редагування та верстки ілюстративного матеріалу в подарункових художньо-літературних виданнях

Друковане видання відіграє важливу роль у сучасному інформаційному просторі, поєднуючи вербальну і візуальну інформацію в єдину комунікативну систему. Сприйняття змісту видання значною мірою залежить від візуальних чинників, що формуються під час перетворення авторського твору у друкований продукт. Друковані видання розглядаються не лише як носії інформації, а й як культурні цінності, що мають особливе значення для суспільства [28, с. 43]. Особливо важливим є правильне співвідношення текстової та ілюстративної складових, яке визначає цілісність композиції

видання. Художньо-технічне оформлення починається одночасно з літературним редагуванням і спрямоване на формування гармонійного зовнішнього вигляду та забезпечення правильного розуміння змісту [26].

Процес художньо-технічного редагування охоплює всі роботи, пов'язані з перетворенням змісту інформації в графічну форму, – від надходження авторського оригіналу до оцінювання якості контрольних відбитків. Художній редактор розробляє проект оформлення та композицію видання, стежить за графічно-стильовими елементами, тоді як технічний редактор перекладає задумане оформлення на мову, зрозумілу працівникам поліграфічного підприємства. Весь процес складається з трьох послідовних етапів: підготовчого, виконавського та композиційно-технічного, на якому здійснюється набір, верстка і підготовка оригінал-макету [26]. При розробці проекту художнього оформлення керуються відповідними державними стандартами у галузі поліграфії та видавничої справи, які регламентують основні вимоги до різних типів видань [11, с. 71].

Будь-яке видання становить специфічну просторову систему зі своїми законами внутрішньої організації. Текст та зображення на сторінці перебувають у складній взаємодії, оскільки шрифт формує динамічний простір, тоді як ілюстрація несе зовсім інші принципи побудови зорового сприйняття. Зображення є обов'язковим елементом видання, але його присутність накладає значний відбиток на сприйняття тексту. Текстовий набір завжди сприймається динамічно, а зображенню притаманна статика – проте ця статичність відносна: при включенні в текст ілюстрація не лише затримує рух, а й бере участь у ньому. Використання серії ілюстрацій дозволяє розкласти статичне зображення на динамічний, розгорнутий у часі ряд. Ілюстрація та текст при об'єднанні створюють в уяві читача образ не зоровий і не словесний, а уособлений, сконструйований у деякому віддаленні від художньої природи та специфічних засобів мистецтва. Саме у відносній автономії та цілності цього образу полягає сенс ілюстрування. Існують два основні способи введення зображення у видання [26]. У першому випадку

поле зображення чітко визначено рамкою, що відокремлює його від інших елементів аркуша. У другому – малюнок не має меж, вільно розміщений на фоні білого аркуша, поряд із текстом або врозріз його рядків. Відкриті ілюстрації активніше включені в динаміку видання й передбачають паралельне, майже одночасне прочитання зображення і тексту.

При доборі ілюстративного матеріалу художній редактор складає план ілюстрування, визначаючи фрагменти твору, які слід посилити зображеннями, кількість сторінок, зайнятих зображеннями, та вид ілюстраційного оригіналу. Книжкова ілюстрація – це зображення, що пояснює чи доповнює текст, відбиває явища дійсності в зорово сприйнятій, образній та документальній формі. У літературно-художніх виданнях це художньо-образні ілюстрації, що зорово відтворюють літературні образи; у наукових і довідкових – науково-пізнавальні ілюстрації, які максимально точно подають необхідну для розуміння тексту інформацію [26].

Принципи добору ілюстрацій включають відповідність змісту та функціональному призначенню, достовірність зображень, впізнаваність, естетичну цінність та вікову відповідність читачів. Під час оцінювання ілюстративного матеріалу враховується психологічне сприйняття різними категоріями читачів: деякі зображення можуть бути відхилені, якщо вони важкі для сприйняття, односторонньо характеризують зміст або містять зайві подробиці. Дидактична доцільність передбачає оптимальне співвідношення образотворчих і умовно-графічних матеріалів [14, с. 121]; взаємозв'язок змісту досягається через композицію розворотів, співвідношення текстової та зображальної складових і засоби виразності [14, с. 201]. Методичні рекомендації МОН України встановлюють конкретні вимоги до використання ілюстративного матеріалу [7]: ілюстрації мають застосовуватися тільки тоді, коли вони розкривають, пояснюють або доповнюють інформацію. Ілюстрації у вигляді схем не повинні повторювати матеріалу основного тексту або містити зайву інформацію; однотипні ілюстрації мають бути виконані однією технікою. Кольорові ілюстрації

ефективно акцентують увагу читачів на основних ідеях матеріалу [7]. Вимоги до видів і форм ілюстрацій у різних типах видань також регламентовані відповідними поліграфічними стандартами [11, с. 77].

Редактор визначає необхідність розміщення текстівки стосовно зображення; обсяг і зміст текстівки залежить від виду видання і може містити назву, порядковий номер, підпис, експлікацію та додаткові відомості. Після опрацювання текстової і зображальної частин видання технічний редактор визначає необхідність додаткових елементів верстки: спусків, ініціалів, кінцевих сторінок, внутрішньотекстових виділень, заголовків, розділових декоративних елементів [26]. Виразальними засобами набору вирішуються два основні завдання: функціональне конструювання та художня інтерпретація [26]. Функціональне конструювання полегшує пошук, засвоєння та запам'ятовування інформації й особливо ефективно в навчальній та довідковій літературі. Художня інтерпретація дозволяє виявити нюанси твору, графічно організувати його, створити емоційний настрій і акцентувати увагу на окремих фрагментах. Завдяки системному застосуванню обраних засобів досягається однаковість композиційних рішень в усіх частинах видання – єдність частин у цілому та повторення цілого в частинах.

Майстерність художнього і технічного редакторів полягає у тому, щоб у процесі верстки створити цілісне, струнке видання, не порушуючи його естетичної гармонії. Для цього застосовуються композиційні закони: симетрії, пропорційності, рівноваги, оптичної ілюзії, а також елементи контрасту. Технічні вимоги до верстки та поліграфічного виконання подарункових видань визначаються чинними стандартами у видавничій справі [11, с. 80]. При виділенні головного не можна принижувати другорядне, яке також має значення для розуміння змісту. Ілюстрації є одним із факторів, що забезпечують цілісність композиції. Від їх кількості, якості, розміру та єдності техніки виконання залежить звучання всього ансамблю книги. Цілісність передбачає спільність художньої манери всіх ілюстрацій і спільність підходу до розкриття матеріалу. Гармонійне поєднання зображень,

текстів, внутрішнього та зовнішнього оформлення створює цілісність композиції видання [14, с. 77].

Смислова конструкція тексту повинна отримати своє зорове вираження у просторовій композиції видання: текст видання є не безформним вмістом, а реальною структурною основою, яка визначає його динамічний ритм. Пробіл, відступ, буквиця є сигналами про зміну ритму читання; рубрика, колонтитул, виноска – сигналами для орієнтації всередині видання; і всі композиційні елементи утворюють єдину функціональну систему. Кожне видання прагне до створення власного індивідуального образу, що чітко відповідає його призначенню та змісту [26]. Сучасне видавництво характеризується пошуком нових форм взаємодії тексту та зображення. Розвиток технологій дозволяє використовувати складні композиційні рішення, багат шарові структури та інтерактивні елементи. У сучасних підручниках та навчальних посібниках спостерігається тенденція до інтеграції різних типів ілюстративного матеріалу: фотографій, схем, діаграм, інфографіки [7]. Такий підхід задіює різні канали сприйняття інформації та підвищує ефективність навчального процесу. Однак базові принципи формування цілісності видання залишаються незмінними: гармонійне поєднання всіх елементів, функціональна доцільність та естетична довершеність, що для подарункового видання набуває особливого значення як культурного та мистецького об'єкта [28, с. 43-44].

2.3 Вимоги до поліграфічного оформлення та виготовлення подарункових художньо-літературних видань

Відповідно до ДСТУ 3017:2015, літературно-художнє видання визначається як видання твору художньої літератури [2, с. 16]. У видавничій практиці подарункові видання належать до особливої категорії художньо-літературних видань, що характеризуються підвищеними вимогами до поліграфічного виконання всіх структурних компонентів готового продукту.

Серед конструктивних елементів подарункового видання виокремлюють: книжковий блок; суцільну або складену тверду палітурку; суперобкладинку з клапанами; тематичні або декоративно-орнаментальні форзаци; каптал; закладку (лясе); футляр або манжет [25].

Видавнича галузь України демонструє спроможність до виготовлення подарункових видань, що відповідають міжнародним стандартам: зокрема, зафіксовано розвиток високоякісного друку, сильні дизайнерські рішення та впровадження інноваційних технологій, зокрема доповненої реальності.

Відповідно до ДСТУ 4489:2005, формати книжкових видань регламентуються розміром аркуша паперу та його часткою [4, с. 22]. Для подарункових художньо-літературних видань застосовуються великі та дуже великі формати. Великі формати – 84×108/16 (максимальний розмір 205×260 мм, мінімальний 192×255 мм) та 70×90/16 (170×215 мм / 155×210 мм). Дуже великі – 70×90/8 (220×290 мм / 205×275 мм). Ці формати забезпечують оптимальне розміщення ілюстративного матеріалу та декоративно-шрифтового оформлення, що є визначальним для зазначеного типу видань [25].

Формат друкованої смуги набору для подарункових видань визначається як «покращений» і передбачає збільшені береги (поля) порівняно з економічним і нормальним форматами набору. Гранично допустимі відхилення форматів від встановлених для даного тиражу не мають перевищувати 1 мм за шириною та висотою блока.

Для подарункових видань застосовується суцільна або суцільнокрита палітурка з кришки. Матеріали виготовлення палітурної кришки – картон, покритий тканиною (ледерин, бумвініл, натуральна або штучна шкіра) чи крейдованим папером. Обов'язковим елементом є тиснення на кришці та корінці: тиснення може бути рельєфним (конгрев), плоским (блінтовим) або із застосуванням металізованої фольги. Якщо товщина блока перевищує 9 мм, на корінці вказуються ім'я автора, заголовок видання; для блока понад 40 мм допускається поперечне розташування відомостей. Суперобкладинка з

клапанами виконує захисну та рекламну функцію; вона відтворює відомості, зазначені на палітурці, та може містити анотацію і відомості про автора. Манжет подарункового видання – смужка паперу зі склеєними кінцями, що охоплює палітурку і є додатковим елементом зовнішнього оформлення. Футляр (картонна або пластмасова коробка) забезпечує збереження видання та оформляється аналогічно до обкладинки або палітурки [11, с. 82].

На задній сторонці палітурки або четвертій сторінці обкладинки в нижній частині обов'язково розміщується штриховий код (EAN). Каптал – тканина кольорова стрічка з потовщеним краєм – наклеюється на верхній і нижній краї корінця блока і підбирається в тон основного кольору палітурки.

Для блока подарункових художньо-літературних видань застосовується крейдований або офсетний папір підвищеної білизни (щільністю не менше 100–130 г/м²). Форзаци виготовляють з цупкого паперу та з'єднують блок із палітуркою [11, с. 88]. Тематичні форзаци містять зображення, пов'язані зі специфікою видання; декоративно-орнаментальні – застосовують як самостійний елемент художнього оформлення. Зошити блока формують фальцюванням надрукованих аркушів; граничні відхилення при фальцюванні не мають порушувати встановлені допуски форматів.

Корінець блока може бути прямим, округлим або грибоподібним. Для подарункових видань перевага надається округлому корінцю, який забезпечує кращий розкрив та більш естетичний вигляд готового видання. Скріплення блока здійснюється нитковим шиттям, що є обов'язковою умовою для видань підвищеного поліграфічного рівня.

Шрифтовий ансамбль подарункового видання будується на основі гарнітури, що відповідає художньому характеру твору. Для основного тексту застосовують прямі світлі шрифти з кеглем, що забезпечує зручність читання; для рубрик, заголовків і декоративних елементів допускається ширший діапазон варіацій накреслень та кеглів [26]. Кегль і накреслення шрифту підбираються з урахуванням формату набірної смуги: для

покращеного формату характерні збільшені береги та пропорційне, гармонійно оформлене поле набору [25].

Для початку розділів і частин видання застосовується ініціал – перша літера більшого розміру або більшої графічної сили, що забезпечує акцентний вхід у текст [25]. Нешрифтові декоративно-композиційні елементи – заставки, кінцівки, орнаментальні рамки та набірний орнамент – є обов'язковими атрибутами подарункових видань. Виділення в тексті повинні мати системний характер та здійснюватися одним обраним способом для однорідних елементів упродовж усього видання [26; 11].

Верстка блока підпорядковується вимогам: нормальний проміжок між словами – один символ; коридори (збіги пробілів по вертикалі у трьох і більше суміжних рядках) не допускаються; абзацні відступи однакові по всьому тексту; останній рядок абзацу – не коротший за 1,5 абзацного відступу [13, с. 70–71]. Ширина полів обирається відповідно до покращеного формату набірної смуги.

Ілюстрації є обов'язковим структурним елементом подарункового художньо-літературного видання та активно включаються до загальної просторової структури видання [26; 13, с. 75–76]. Вимоги до якості ілюстрацій: роздільна здатність растрових зображень – не менше 300 dpi у розмірі розміщення; векторні зображення – у форматі, що підтримує необхідну деталізацію при друці. Макети і пробні відбитки ілюстрацій із внесеними виправленнями підписує редактор, завідувач художньої редакції, художній та/або технічний редактор [11, с. 96]. Розміщення ілюстрацій у блоці здійснюється на шпальті, на розвороті або на окремому вкладному аркуші. Для повноформатних ілюстрацій у подарункових виданнях застосовують крейдований папір підвищеної якості. Підписи до ілюстрацій оформлюють-шрифтом меншого кегля, ніж основний текст.

Титульний апарат подарункового видання включає авантитул, контртитул або фронтиспис та основний титульний аркуш [11, с. 136]. Авантитул розміщується на правій сторінці перед титулом і може містити

видавничу марку, епіграф або присвяту. Фронтиспис – портрет автора або ілюстрація, що відображає основну ідею видання, – розміщується на лівій сторінці подвійного титулу та утворює з ним єдину композицію. Контртітул використовується для розвантаження основного титульного аркуша або для відтворення титулу мовою оригіналу в перекладних виданнях [11, с. 138].

Шмуцтітул – перша сторінка кожного великого розділу або частини – розміщується на правій сторінці розвороту і може супроводжуватися ілюстрацією, епіграфом або переліком підрозділів; зворот залишається чистим [26].

Редакційно-видавничий процес підготовки видання охоплює макетування, підготовку тексту та ілюстрацій, вибір шрифтів, верстку та друк оригінал-макета [11, с. 112]. Вичитування передбачає усунення орфографічних і пунктуаційних помилок, уніфікацію написання назв, прізвищ і скорочень, перевірку системи рубрикації і нумерації [13, с. 24].

ISBN є обов'язковим елементом вихідних даних подарункового видання. З 2007 року застосовується тринадцятизначний номер, що складається з п'яти груп: префікс EAN/UCC (978 або 979); ідентифікатор групи (для України – 966); ідентифікатор видавця; порядковий ідентифікатор видання; контрольна цифра [13, с. 62–63]. На підставі Закону України «Про видавничу справу» всі видання підлягають реєстрації в національних та міжнародних бібліографічних базах даних.

Як зазначає М. Тимошик – є п'ять груп цифр номера ISBN розміщуються в такій послідовності: тризначний ідентифікатор (префікс EAN/UCC) для книг; ідентифікатор країни або групи країн (Україні надано тризначний ідентифікатор – 966); ідентифікатор видавця; порядковий ідентифікатор видання; контрольна цифра. Цифрова частина ISBN складається з п'яти груп цифр, три з яких містять різну кількість цифрових знаків, відокремлених одна від одної дефісом або проміжком, а перша і остання група – фіксовану (сталу) [22, с. 108].

Висновки до розділу 2

Аналіз редакційно-видавничих процесів підготовки подарункових художньо-літературних видань засвідчив, що робота над таким виданням є системним процесом, у якому редагування тексту, добір ілюстративного матеріалу та поліграфічне виконання утворюють нерозривний ланцюг взаємозалежних рішень.

Редагування тексту подарункового видання є початковою і визначальною ланкою цього ланцюга. Встановлено, що редактор здійснює багаторівневий аналіз – мовностилістичний, фактологічний і структурний, – причому всі три рівні однаково важливі: бездоганна грамотність без фактологічної точності або логічної цілісності не забезпечує необхідної якості, і навпаки. Особливу складність становить збереження авторського стилю при одночасному усуненні мовних недоліків, що вимагає від редактора поєднання філологічної компетентності з тонким естетичним чуттям. Саме ця якість тексту є фундаментом, на якому будується весь подальший художній образ видання.

На цей фундамент органічно накладається ілюстративний матеріал, який у подарунковому виданні виступає не декоративним доповненням, а рівноправним художнім компонентом. Виявлено, що ілюстрація і текст перебувають у складній взаємодії: текстовий набір формує динамічний ритм сторінки, а зображення його затримує, деталізує і збагачує. Гармонія між ними досягається через продуманий план ілюстрування, єдність художньої манери всіх зображень та системний підхід до розміщення на розвороті. Порушення цього балансу – надлишок або брак ілюстрацій, стильова різнорідність зображень – неминуче руйнує цілісність видання як художнього об'єкта.

Реалізація текстових і ілюстративних рішень набуває завершеного вигляду лише через відповідне поліграфічне виконання. Визначено, що для подарункових видань застосовуються великі та дуже великі формати, крейдований папір щільністю не менше 100–130 г/м², нитковий спосіб

скріплення блока, округлий корінець, а зовнішнє оздоблення передбачає тиснення на палітурці, тематичні форзаци, каптал і лясе. Усі ці характеристики не є самоціллю, а підпорядковані єдиній меті – забезпечити довговічність і естетичну досконалість видання, здатного виконувати символічну, меморіальну та колекціонерську функції протягом десятиліть.

Таким чином, підготовка подарункового художньо-літературного видання потребує від усіх учасників видавничого процесу не лише технічної компетентності, а й розуміння видання як цілісного культурного об'єкта, де редакторська досконалість тексту, художня якість ілюстрацій і бездоганність поліграфічного виконання є нероздільними складовими єдиного результату.

РОЗДІЛ 3 РОЗРОБКА КОНЦЕПЦІЇ ТА СТВОРЕННЯ ПОДАРУНКОВОГО ХУДОЖНЬО-ЛІТЕРАТУРНОГО ВИДАННЯ «КРИВІ КОЛІНА КРІЗЬ ТЕРНИ І РОКИ»

3.1 Обґрунтування концепції художньо-літературного видання «Криві Коліна крізь терни і роки»

Відповідно до ДСТУ 3017:2015, літературно-художнє видання визначається як видання твору художньої літератури [2, с. 13]. Підкатегорію подарункових видань С. Хлиніна та О. Вовк визначають як «особливе, естетично вишукане видання, що призначене для подарунків», яке характеризується підвищеними вимогами до обкладинки, наявністю значного обсягу ілюстративного матеріалу, високою якістю друку та додатковими елементами оздоблення [23, с. 155]. Видання «Криві Коліна крізь терни і роки» розроблено відповідно до зазначених критеріїв і поєднує характеристики науково-популярного та подарункового видань.

Предметом видання є понад 250-річна задокументована історія села Криві Коліна Черкаської області. Хронологічні межі охоплюють період від археологічних пам'яток трипільської культури (IV–III тис. до н. е.) до сучасності. Перша достовірна письмова згадка про населений пункт датується 1761 роком, коли білоцерківський староста зафіксував Криві Коліна у своїх документах. Джерельну базу видання складають архівні документи, матеріали краєзнавчих досліджень, записи усних свідчень. Така структура джерел відповідає вимогам науково-популярного жанру, що передбачає поєднання фактографічної точності з доступністю викладу для широкої аудиторії.

Тематичний склад видання охоплює такі змістові блоки: природно-географічна характеристика місцевості (гідрографія Гірського Тікича, топонімія); соціально-економічна та адміністративна історія (землеволодіння

магнатських родів Потоцьких, Любомирських, Клечановських, поміщика М. Г. Писанка); церковна і духовна історія (реєстр священнослужителів, доля останнього настоятеля В. Д. Солоненка у період репресій); трагічні події ХХ ст. (Голодомор 1932–1933 рр., сталінські репресії, Друга світова війна); персоналії – видатні постаті, пов'язані з селом. Повнота охоплення тематичних блоків забезпечує соціальну та документальну цінність видання.

Концептуальним обґрунтуванням обрання формату подарункового видання слугують такі чинники. По-перше, С. Хлинїна та І. Чеботарьова зазначають, що до факторів стабільного попиту на подарункові видання належить їхня «довговічність як поліграфічного продукту»: підвищена якість друку та продумане поліграфічне конструювання забезпечують тривале збереження видання [24, с. 99-100]. Для краєзнавчого видання, що виконує меморіальну та документальну функцію, ця характеристика є першочерговою. По-друге, ті самі автори вказують, що «випуск подарункових видань часто приурочують до певних подій, зокрема до певної історичної річниці» [24, с. 100], що відповідає меті цього проєкту. По-третє, нехудожня література, що охоплює тематику історії та краєзнавства, входить до числа категорій подарункових видань із підвищеним попитом на сучасному ринку [23, с. 155].

Цільова аудиторія видання є багатовекторною і включає такі групи: нинішні та колишні мешканці с. Криві Коліна і вихідці з населеного пункту; краєзнавці та фахові історики, що досліджують Черкащину; педагогічні працівники, що можуть використовувати видання в навчальному процесі; бібліотеки та культурні установи регіону; широке коло читачів, зацікавлених в аграрній та локальній історії України. Означена аудиторія обумовлює потребу в доступному стилі викладу в поєднанні з документальною точністю, а також визначає доцільність подарункового оформлення як маркетингової та збутової стратегії.

Структура видання організована за тематично-хронологічним принципом. Видання складається з таких розділів: «Найдавніші сліди»

(первісний і стародавній період); «Заснування та перші століття села» (XVIII–XIX ст.); «Духовне життя села»; «Гірський Тікич – ресурсна й господарська основа поселення»; розділи, присвячені соціальним катастрофам XX ст. та відродженню після розпаду СРСР; персоналії видатних постатей. Поєднання архівних фотографій, копій документів та ілюстративного матеріалу формує документально-довідковий апарат видання, що відповідає критеріям науково-популярного жанру.

Таким чином, концепція видання «Криві Коліна крізь терни і роки» обґрунтована відповідністю кількісним і якісним характеристикам подарункового науково-популярного видання: наявністю документально підтвердженої джерельної бази, тематичною повнотою, чітко визначеною цільовою аудиторією та ринковою нішею. Подарунковий формат обраний як такий, що відповідає меморіальній функції видання, сучасним ринковим тенденціям та потребі у довгостроковому збереженні зафіксованого історичного матеріалу [23, с. 155; 24, с. 101].

3.2 Редакторська підготовка текстового та ілюстративного матеріалу для подарункового художньо-літературного видання «Криві Коліна крізь терни і роки»

Текстова основа видання «Криві Коліна крізь терни і роки» сформована на основі трьох категорій джерел. Першу складають архівні документи: метричні книги парафії, актові записи, матеріали колишніх фондів Тальнівського районного архіву. Другу категорію утворюють записи усних свідчень, зібрані шляхом інтерв'ювання старожилів села – носіїв усної традиції, відомості яких стосуються подій, не зафіксованих у документальних джерелах (Голодомор 1932–1933 рр., сталінські репресії, побут першої половини XX ст.). Третю категорію становлять опубліковані краєзнавчі дослідження та регіональні довідкові видання. Сукупність

зазначених джерел відповідає вимогам до науково-популярного видання: виклад ґрунтується на документальній базі, водночас залишаючись доступним для широкого кола читачів.

Редакторська підготовка текстового матеріалу охоплювала кілька послідовних етапів. На етапі наукового редагування здійснювалася верифікація хронологічних дат, власних назв, топонімів та персоналій за архівними першоджерелами і краєзнавчою літературою. На етапі літературного редагування уніфіковано стиль викладу, усунуто повторення і надлишкові конструкції, забезпечено узгодженість термінологічного апарату. Технічне редагування передбачало перевірку системи рубрикації, нумерації розділів та підрозділів, уніфікацію скорочень, а також правильність оформлення підписів до ілюстрацій. Підготовлений рукопис організовано за хронологічно-тематичним принципом в одинадцяти розділах – від доісторичного періоду (трипільська культура) до повоєнної відбудови та розвитку освіти.

Ілюстративний масив видання формувався з чотирьох джерел. Архівні фотографії різних хронологічних шарів забезпечують документальну автентичність і дають читачеві змогу побачити реальні обличчя та краєвиди різних епох. Авторські фотографії, зроблені безпосередньо на місцевості, фіксують сучасний стан об'єктів, що описуються в тексті (зокрема, стан річки Гірський Тікич станом на 07.01.2026), і дозволяють простежити зміни в часі. Твори місцевих художників – зокрема, картина Г. Лановецької «Рідний край» – доповнюють документальний ряд авторською інтерпретацією образу місцевості. Нарешті, ілюстрації, згенеровані засобами штучного інтелекту, застосовуються для візуалізації тих історичних епох (скіфський період, козацька доба), де фотодокументи об'єктивно відсутні. Як зазначають С. Хлиніна та О. Вовк, ШІ-інструменти дозволяють на основі текстового змісту пропонувати кольорові та дизайнерські рішення, які автор або редактор може трансформувати у повноцінні концептуальні рішення [23, с. 32].

Відбір та технічна підготовка ілюстрацій здійснювалися відповідно до вимог, встановлених теорією кольороутворення та стандартами поліграфічного виробництва. Для забезпечення якісного відтворення при офсетному друці роздільна здатність растрових зображень має становити не менше 300 dpi у фактичному розмірі розміщення, оскільки саме цей показник визначає достатню деталізацію для відтворення тонових переходів і дрібних елементів зображення [20, с. 147]. Колірний простір усіх зображень, призначених для поліграфічного відтворення, приводиться до моделі СМУК, яка є субтрактивною системою кольороутворення і відповідає фізичним принципам змішування фарб у процесі друку: колір формується шляхом поглинання хвиль із спектра білого світла пігментами ціан, маджента, жовтого та чорного [20, с. 64]. Тонova корекція зображень є складовою процесу кольорокорекції, що спрямований на відновлення відповідності між відтворюваним зображенням та оригіналом, і здійснюється без змін, що спотворюють документальний зміст матеріалу [20, с. 128].

Колористичне рішення видання сформоване з урахуванням психоемоційного впливу кольору на сприйняття читачем текстового та ілюстративного матеріалу. Відповідно до досліджень М. Шипової та О. Вовк, синьо-блакитна гама сприяє концентрації уваги без виникнення негативних емоцій, зелений колір стимулює кращу самоорганізацію та концентрацію думки, а бежево-жовті відтінки асоціюються з теплотою та підтримують комфортне тривале читання [27, с. 11]. Виходячи з цих даних, основну палітру видання побудовано на приглушених теплих тонах (бежеві та світло-коричневі) з акцентними вставками синьо-блакитного (річка Гірський Тікич) та зеленого (природне середовище). Чорно-білі та сепійовані архівні фотографії збережено без колоризації, що відповідає принципу документальності та підкреслює хронологічну дистанцію між зображеними подіями та сучасністю. При цьому дотримано рекомендації щодо мінімізації кількості одночасно застосованих кольорів для уникнення зорової стомлюваності читача [27, с. 11-12].

Структурну організацію блока побудовано на основі модульної сітки, яка забезпечує послідовність розміщення текстових і зображальних елементів на всіх 50 сторінках видання. Для всіх типових елементів – заголовків розділів, основного тексту, підписів під ілюстраціями, цитат зі свідчень старожиливі – визначено стилі абзацу та символу, що унеможлиблює типографічні невідповідності при остаточній верстці. Шрифтовий ансамбль включає три рівні: основний текстовий шрифт з розміром кегля та міжрядковим інтервалом, розрахованими на комфортне читання для широкої вікової аудиторії; заголовковий шрифт, що акцентує ієрархічну структуру розділів; і акцидентний шрифт для виділення прямих цитат з усних свідчень та архівних документів. Ритмічне чергування текстових і переважно ілюстративних розворотів підтримує читацький інтерес і відповідає специфіці подарункового видання, де зорова складова є невід'ємною частиною наративу [29, с. 33].

Завершальний етап редакторської підготовки – перевірка оригінал-макета перед передачею до друкарні – передбачав контроль за відсутністю «висячих» рядків та «коридорів», коректністю розстановки переносів, правильністю вилітів за обріз (bleed) на всіх сторінках з повнокольоровими зображеннями, конвертування шрифтів у криві, а також відповідність усіх технічних параметрів файлу вимогам конкретного виробничого процесу. Як зазначають С. Хлинїна та О. Вовк, верстка подарункових видань є значно складнішим завданням порівняно зі стандартними книжковими виданнями через великий обсяг ілюстративного матеріалу та більш деталізоване оформлення сторінок, що включає розподільники, додаткові рамки полів і систему нумерації; підготовка макетів для таких видань може тривати у два-три рази довше [29, с. 32-33]. Зазначена специфіка зумовила підвищені вимоги до технічної вичитки та контрольних відбитків на кожному з проміжних етапів роботи.

3.3 Стратегія просування та каналів розповсюдження видання «Криві Коліна крізь терни і роки»

Ефективне просування подарункового краєзнавчого видання визначається специфікою його цільової аудиторії та ринковим позиціонуванням. Відповідно до досліджень С. Хлиніної та О. Вовка, до постійних чинників попиту на книжкові подарункові видання належать: універсальність у якості подарунка який підійде будь-кому, незалежно від його віку, інтересів або статі; такі книги є доволі довговічним поліграфічним продуктом; випуск подарункових видань часто можуть приурочити до певних подій, таких як певна історична річниця [23, с. 155]. Видання «Криві Коліна крізь терни і роки» відповідає всім трьом чинникам, що зумовлює доцільність комплексної стратегії просування, яка поєднує презентаційні заходи, медійне супроводження, цифрові інструменти та диверсифіковані канали розповсюдження.

Офіційна презентація видання у селі Криві Коліна є центральним заходом стратегії просування. Участь у заході передбачається для таких груп: представники місцевої громади як основні герої та потенційні покупці видання; представники районної та обласної влади, що надасть заходу офіційного характеру; журналісти місцевих засобів масової інформації для висвітлення події; краєзнавці та історики регіону, які можуть дати фахову оцінку виданню; а також освітяни, зокрема вчителі історії та директори шкіл, які потенційно можуть використовувати книгу в освітньому процесі. Формат зустрічі-презентації з можливістю для місцевих жителів поділитися своїми спогадами та історіями створить додатковий резонанс та зацікавленість виданням, перетворивши презентацію на справжню подію для громади.

Презентація в обласному центрі Черкаси передбачається в обласній бібліотеці, яка є культурним центром регіону, краєзнавчому музеї, де зібрана історична спадщина Черкащини, а також у книгарнях міста, що забезпечить доступність придбання книги для широкого загалу містян.

Робота з друкованими виданнями включає публікації в районних та обласних газетах про вихід книги з інформацією про автора та зміст видання, інтерв'ю з автором у тематичних виданнях, де можна буде розповісти про процес створення книги та поділитися цікавими фактами з історії села, а також рецензії у спеціалізованих історичних та краєзнавчих журналах, що забезпечить фахову оцінку видання та привернення уваги професійної спільноти.

Онлайн-медіа відіграватимуть важливу роль у просуванні видання через статті на регіональних новинних порталах, які мають широку аудиторію серед жителів області, інтерв'ю для онлайн-видань про процес створення книги з розповіддю про дослідницьку роботу та збір матеріалів, а також публікації уривків з книги з яскравими ілюстраціями, що дозволить потенційним читачам ознайомитися з виданням та зацікавитися його придбанням.

Цифрове просування передбачає активне використання соціальних мереж через створення окремої сторінки або групи, присвяченої книзі у Facebook, де зосереджена значна частина цільової аудиторії [23, с. 155]. Регулярні публікації цікавих фактів з історії села підтримуватимуть інтерес підписників та залучатимуть нову аудиторію. Розміщення архівних фотографій з книги викликатиме емоційний відгук, особливо у тих, хто має особистий зв'язок із селом. Проведення онлайн-конкурсів, наприклад конкурсу на кращу розповідь про село або родинну історію, активізує аудиторію та створить додатковий контент. Залучення місцевих інфлюенсерів для промоції дозволить охопити ширшу аудиторію та надасть рекомендації від довірених осіб.

Створення вебсторінки або лендінгу з інформацією про книгу забезпечить централізоване місце для отримання всієї необхідної інформації. Можливість замовлення онлайн спростить процес придбання книги для тих, хто не має можливості відвідати офлайн-точки продажу. Фотогалерея з виданням дозволить потенційним покупцям детально розглянути книгу перед

прийняттям рішення про покупку. Відгуки читачів створюватимуть соціальне підтвердження якості видання. Блог з додатковими матеріалами про село, які не увійшли до друкованого видання, підтримуватиме інтерес аудиторії та забезпечуватиме додаткову цінність.

Email-розсилка передбачає інформування зацікавлених осіб про вихід книги з детальною інформацією та можливістю замовлення, розсилку для бібліотек та культурних установ регіону з пропозицією поповнити свої фонди, а також пропозиції для корпоративних клієнтів, для яких книга може бути цікавим представницьким подарунком.

Канали розповсюдження включають прямі продажі у селі Криві Коліна через сільську раду, школу та місцевий клуб, де жителі зможуть безпосередньо придбати книгу, продаж на презентаціях та зустрічах, що забезпечить миттєву конверсію зацікавленості у покупку, а також продаж через автора завдяки особистим контактам та соціальним мережам. С. Хлинїна та О. Вовк зазначають, що колекційні видання в обмеженому тиражі, є дорогим і цінним подарунком [23, с. 155], що виправдовує пряму модель продажів для цього сегмента.

Регіональні книгарні Черкащини та спеціалізовані магазини з краєзнавчої літератури забезпечать доступність книги для міських жителів та туристів. Поповнення фондів бібліотек області зробить книгу доступною для широкого загалу без необхідності її придбання. Музеї та краєзнавчі центри зможуть використовувати видання як довідковий матеріал та джерело інформації для екскурсій.

Освітні заклади, зокрема шкільні бібліотеки району, зможуть використовувати книгу для викладання місцевої історії. Заклади вищої освіти з напрямками історії та культурології отримають цінний краєзнавчий матеріал для досліджень. Книга як представницький подарунок для установ та організацій Черкащини може стати елементом корпоративної культури та способом висловлення поваги до місцевої історії. Презентаційні примірники для органів влади сприятимуть підтримці проєкту на офіційному рівні.

Партнерства та співпраця з місцевою владою включають підтримку презентації з боку сільської, районної та обласної влади, що надасть легітимності проєкту, можливе замовлення тиражу для подарункових цілей на офіційних заходах, а також включення книги до культурних програм регіону як важливого елементу культурної спадщини.

Співпраця з освітніми закладами передбачає презентації у школах району, де учні зможуть безпосередньо познайомитися з книгою та автором, використання матеріалів книги в навчальному процесі для викладання історії рідного краю, а також проведення тематичних уроків за книгою, що інтегрує видання в освітню систему.

Партнерство з громадськими організаціями, зокрема краєзнавчими товариствами, історичними клубами та організаціями вихідців із Черкащини в інших регіонах, розширить географію поширення книги та залучить діаспору до збереження історичної пам'яті. Співпраця з туристичними агенціями може включати село в історико-краєзнавчі маршрути, а книга стане інформаційним матеріалом для туристів, зацікавлених в автентичному досвіді.

Довгострокова стратегія включає потенціал для розширення проєкту на інші села району, що може призвести до створення серії краєзнавчих подарункових видань, об'єднаних єдиною концепцією та стилем оформлення. Зростання попиту на нехудожню документальну літературу в сегменті подарункових видань, зафіксоване С. Хлиніною та О. Вовком [23, с. 155], підтверджує комерційну обґрунтованість такого розвитку проєкту. Передача примірників до державних архівів, Національної бібліотеки України та наукових установ забезпечить збереження видання як історичного документа для майбутніх поколінь дослідників. Створення електронного варіанту для більшої доступності та можливість безкоштовного перегляду фрагментів онлайн демократизують доступ до історичної інформації та розширяють аудиторію, не зменшуючи при цьому цінності друкованого подарункового видання.

Комплексний підхід до просування видання «Криві Коліна крізь терни і роки» через різноманітні канали та інструменти забезпечить донесення інформації про книгу до всіх сегментів цільової аудиторії. Поєднання традиційних методів, таких як презентації, робота зі засобами масової інформації та розповсюдження через книгарні, з сучасними цифровими інструментами, зокрема соціальними мережами, вебсайтом та email-маркетингом, створює збалансовану стратегію, яка враховує специфіку регіонального ринку та особливості цільової аудиторії подарункового краєзнавчого видання [23, с.155].

Висновки до розділу 3

Розроблення проєкту видання «Криві Коліна крізь терни і роки» засвідчило, що цілісність подарункового видання забезпечується узгодженістю трьох взаємопов'язаних складових: концептуального обґрунтування, редакторської підготовки матеріалу та стратегії просування.

Концепція видання сформована на перетині двох типологічних ознак – науково-популярного та подарункового видання, – що визначило специфіку всіх подальших проєктних рішень. Документальна база, побудована на архівних матеріалах, записах усних свідчень старожилів і опублікованих краєзнавчих дослідженнях, забезпечує фактографічну достовірність змісту. Тематично-хронологічний принцип організації розділів – від трипільської культури до сучасності, включаючи розділ персоналій – дозволяє охопити понад 250 років задокументованої історії населеного пункту, включаючи трагічні події XX ст. Подарунковий формат обрано як такий, що найбільш повно відповідає меморіальній функції видання та актуальним тенденціям ринку краєзнавчої літератури.

Розроблена редакторська підготовка матеріалу реалізує концептуальний задум на рівні тексту й зображення. Система послідовного наукового, літературного та технічного редагування забезпечує водночас фактологічну точність і стилістичну доступність викладу – якість, критична для науково-популярного жанру. Ілюстративний масив, спроектований із

чотирьох типів джерел – архівних фотографій, авторських знімків, творів місцевих художників та ілюстрацій для давніх епох, – забезпечує як документальну повноту, так і візуальну різноманітність видання. Колористичне рішення на теплих приглушених тонах з акцентами синьо-блакитного і зеленого, підкріплене науковими даними про психоемоційний вплив кольору, узгоджує естетику видання з його тематичним змістом. Визначені технічні параметри підготовки до друку – роздільна здатність, кольоровий простір, виліти за обріз, відсутність типографічних дефектів – створюють необхідні умови для якісного поліграфічного виконання.

Запропонована стратегія просування й розповсюдження завершує проєктний цикл і забезпечує шлях видання до цільової аудиторії. Чотирирівнева система каналів – від прямих продажів у селі до бібліотечного, освітнього та корпоративного секторів – охоплює всі визначені сегменти аудиторії. Поєднання традиційних і цифрових медійних інструментів забезпечує присутність видання як у локальному інформаційному просторі, так і за межами регіону. Довгострокова перспектива масштабування проєкту до серійного видання підтверджує його не лише культурну, а й комерційну доцільність.

Таким чином, проєкт видання «Криві Коліна крізь терни і роки» являє собою системно опрацьоване рішення, в якому концептуальне обґрунтування, редакторська підготовка і маркетингова стратегія підпорядковані єдиній меті – збереженню локальної історичної пам'яті у формі, що відповідає стандартам подарункового книговидавання.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження особливостей редакторської підготовки подарункових художньо-літературних видань та розробка практичного проєкту на прикладі книги «Криві Коліна крізь терни і роки» дозволили сформулювати такі узагальнювальні висновки.

Відповідно до першого завдання дослідження встановлено, що подарункове видання, згідно з ДСТУ 3017:2015, є естетично вишуканим виданням підвищеної якості, що характеризується особливою увагою до зовнішнього оформлення, використанням якісних матеріалів та високим рівнем поліграфічного виконання. Аналіз функцій подарункових видань показав, що вони виходять за межі простої передачі інформації, виконуючи репрезентативну, естетичну, меморіальну, колекціонерську та символічну функції. Кожна з цих функцій має самостійне значення: репрезентативна виявляється у демонстрації статусу та культурного рівня дарувальника, символічна – у використанні видань як офіційних протокольних подарунків, а меморіальна – у збереженні пам'яті про значущі події та постаті для наступних поколінь. Аналіз українського ринку подарункових видань засвідчив стійку тенденцію до зростання попиту на якісно оформлені видання у преміум-сегменті: обсяг книжкового ринку України становить близько 8 мільярдів гривень, і подарункові видання формують значну його частину. Після повномасштабного вторгнення відбулося суттєве зростання попиту на українськомовну літературу, зокрема краєзнавчого та документального характеру, що підтверджує актуальність обраного проєкту.

Відповідно до другого завдання дослідження виявлено, що художньо-літературні видання посідають особливе місце в системі видавничої продукції завдяки поєднанню естетичної, культуротворчої та меморіальної функцій. Визначено специфіку краєзнавчого подарункового видання як особливого різновиду, що поєднує риси науково-популярного, документального та художнього жанрів. Встановлено, що редакторська

робота над таким виданням передбачає багаторівневий аналіз: мовностилістичний – з обов'язковим збереженням авторського голосу та усуненням плеоназмів, тавтологій і кальок з інших мов; фактологічний – з верифікацією дат, топонімів та персоналій за первинними архівними джерелами; структурний – з контролем рубрикації, пропорційності частин та апаратного оформлення згідно з ДСТУ 7152:2020. Особливої уваги потребує дотримання норм авторського права при використанні архівних фотоматеріалів відповідно до статті 307 Цивільного кодексу України*, зокрема перевірка наявності письмових дозволів на використання зображень осіб, знятих у неpubлічних обставинах, а також встановлення строку дії авторського права, який в Україні становить 70 років після смерті автора.*

Відповідно до третього завдання дослідження визначено, що принципи добору та редагування ілюстративного матеріалу для подарункових художньо-літературних видань базуються на трьох ключових критеріях: змістової відповідності, художньої єдності та технічної якості (роздільна здатність не менше 300 dpi, кольоровий простір CMYK). Виявлено, що ілюстрація у подарунковому виданні є рівноправним художнім компонентом, а не другорядним доповненням до тексту: гармонійне поєднання зображень і тексту, ритмічне чергування текстових і ілюстративних розворотів, єдність художньої манери всіх зображень є визначальними умовами цілісності видання. Підписи до ілюстрацій мають містити точну атрибуцію із зазначенням автора, дати та місця зберігання оригіналу, а посилання на кожне зображення є обов'язковим елементом тексту. Колористичне рішення має спиратися на наукові дані про психоемоційний вплив кольору: теплі приглушені тони сприяють комфортному читанню, синьо-блакитні акценти концентрують увагу, зелені – стимулюють самоорганізацію.

Відповідно до четвертого завдання дослідження визначено, що вимоги до поліграфічного оформлення подарункових художньо-літературних видань регламентують ДСТУ 3018-95, ДСТУ 4489:2005, ДСТУ 7157:2010 та відповідний довідник зі стандартів у поліграфічній справі. Встановлено, що

обов'язковими елементами є: крейдований або офсетний папір щільністю не менше 100–130 г/м²; суцільна тверда палітурка з тисненням (рельєфним, блінтовим або металізованою фольгою); нитковий шов блока; округлий корінець; тематичні форзаци; каптал; лясе. Шрифтовий ансамбль будується за принципом функціональної ієрархії: основний текстовий шрифт забезпечує зручність тривалого читання, заголовковий – структурує видання, акцидентний – розставляє емоційні акценти; кількість гарнітур має бути обмеженою для збереження типографічної єдності. Великий або дуже великий формат (84×108/16 або 70×90/8) забезпечує оптимальне розміщення ілюстративного матеріалу та формує відчуття значущості видання.

Відповідно до п'ятого завдання дослідження розроблено концепцію подарункового краєзнавчого видання «Криві Коліна крізь терни і роки» та обґрунтовано редакторські рішення щодо підготовки матеріалу. Видання поєднує характеристики науково-популярного та подарункового типів і охоплює понад 250-річну документовану історію с. Криві Коліна Черкаської області – від трипільської культури до сучасності, включаючи розділ персоналій. Джерельну базу складають архівні документи, записи усних свідчень старожилів та краєзнавчі дослідження. Ілюстративний масив сформовано з чотирьох типів джерел: архівних фотографій, авторських знімків, творів місцевих художників та ілюстрацій для давніх епох. Колористичне рішення побудоване на теплих приглушених тонах із синьо-блакитними та зеленими акцентами*; архівні фотографії збережено без колоризації, що підкреслює документальність матеріалу та хронологічну дистанцію між зображеними подіями і сучасністю.* Запропонована чотирирівнева стратегія розповсюдження охоплює прямі продажі в громаді, регіональну книжкову торгівлю, бібліотечний та музейний сектор, освітній та корпоративний сектор.

Таким чином, реалізація проєкту «Криві Коліна крізь терни і роки» демонструє практичне застосування теоретичних принципів редакторської підготовки подарункових художньо-літературних видань. У процесі

дослідження підтверджено, що редактор такого видання виконує не лише традиційну коригувальну функцію, а й функцію координатора творчого процесу, який забезпечує змістову, художню та технічну узгодженість усіх компонентів книги. Розроблена модель може бути тиражована для підготовки аналогічних регіональних проєктів, що сприятиме популяризації локальної історії, зміцненню культурної ідентичності громад та розвитку якісної краєзнавчої літератури в Україні. Перспективи подальших досліджень вбачаємо у вивченні досвіду інших регіональних видавництв, розробці уніфікованих редакторських стандартів для краєзнавчих подарункових видань, а також у дослідженні цифрових форматів як доповнення до друкованих видань означеного типу. Отримані результати можуть слугувати методичною основою для редакторів-практиків, видавців регіональної літератури та дослідників у галузі книгознавства й редакційно-видавничої справи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. Стаття 307. Захист інтересів фізичної особи при проведенні фото-, кіно, теле- та відеозйомок. URL: https://kodeksy.com.ua/tsivil_nij_kodeks_ukraini/statja-307.htm (дата звернення: 04.05.2026).
2. ДСТУ 3017:2015. Інформація та документація. Видання. Основні види. Терміни та визначення понять. Київ : ДП «УкрНДНЦ», 2016. 38 с. URL: https://lib.zsmu.edu.ua/upload/intext/dstu_3017_2015.pdf (дата звернення: 11.05.2026).
3. ДСТУ 4489:2005. Видання книжкові та журнальні. Основні елементи композиції. Київ : Держспоживстандарт України, 2005. 42 с. URL: https://online.budstandart.com/ua/catalog/doc-page.html?id_doc=104622 (дата звернення: 11.05.2026).
4. ДСТУ 3018-95. Видання. Поліграфічне виконання. Терміни та визначення. Київ : Держстандарт України, 1995. 44 с. URL: https://online.budstandart.com/ua/catalog/doc-page.html?id_doc=70426 (дата звернення: 11.05.2026).
5. ДСТУ 7152:2020 (ISO 8:2019, NEQ; ISO 18:1981, NEQ; ISO 215:1986, NEQ). Інформація та документація. Видання. Оформлення публікацій у журналах і збірниках. Вид. офіц. Київ : ДП «УкрНДНЦ», 2020. 15 с. URL: <https://www.pdau.edu.ua/sites/default/files/node/8678/dstu71522020.pdf> (дата звернення: 04.05.2026).
6. ДСТУ 7157:2010. Видання. Оформлення обкладинок, палітурок, суперобкладинок та футлярів. Київ : Держспоживстандарт України, 2010. 28 с. URL: https://online.budstandart.com/ua/catalog/doc-page.html?id_doc=70171 (дата звернення: 11.05.2026).

7. Методичні рекомендації щодо визначення обсягів підручників і навчальних посібників для вищих навчальних закладів : затв. рішенням Вченої ради Науково-методичного центру вищої освіти, протокол № 6 від 29.07.2005. Київ : МОН України, 2005. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0006290-05#Text> (дата звернення: 10.05.2026).
8. Актуальні проблеми ринку книжкової продукції в Україні в контексті завдань гуманітарної політики. Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/gumanitarniy-rozvitok/aktualni-problemi-rinku-knizhkovoi-produkcii-v-ukraini-v> (дата звернення: 07.05.2026).
9. Белічко Н. Художні процеси в українській книжковій графіці 50–70-х років ХХ ст. *Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв*. 2008. № 5. С. 12–18. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=rks_2003_8_9 (дата звернення: 11.05.2026).
10. Власюк А. І., Белзецький Р. С. Основи редагування, коректури та верстки технічних текстів : навч. посіб. Вінниця : ВНТУ, 2015. 96 с.
11. Дурняк Б. В., Ткаченко В. П., Чеботарьова І. Б. *Стандарти в поліграфії та видавничій справі* : довідник. Львів : Вид-во Укр. акад. друкарства, 2011. 320 с. ISBN 978-966-322-237-0. URL: <https://openarchive.nure.ua/server/api/core/bitstreams/4d2298a5-8b5c-4fba-8a6f-919d55e2de69/content> (дата звернення: 10.05.2026).
12. Книга як подарунок: на що звернути увагу. URL: <https://pershyj.lutsk.ua/p-kniga-yak-podarunok-na-scho-zvernuti-uvagu-54097> (дата звернення: 04.05.2026).

13. Колеко М. М. Український книжковий ринок як фактор національної безпеки в умовах збройної та інформаційної агресії Росії. Цифрова платформа: інформаційні технології в соціокультурній сфері. 2022. Т. 5, № 2. С. 345–355. URL: <https://infotech-soccult.knukim.edu.ua/article/download/270139/265659> (дата звернення: 11.51.2026).
14. Колоїз Ж. В. Лінгвістичні засади редакторської діяльності. Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2023. 448 с.
15. Никитченко К. П. Особливості редагування перекладів текстів академічного і наукового різновидів інституційного дискурсу. Вісник КНЛУ. Серія Філологія. 2021. Т. 24. № 1. С. 107–115. URL: <http://rep.knlu.edu.ua/xmlui/handle/787878787/5321?show=full> (дата звернення: 11.05.2026).
16. Новік Г. В., Земцова П. О. Сучасна ілюстрація. Видавництво «А-ба-ба-га-ла-ма-га». Теорія та практика дизайну : зб. наук. праць. Дизайн. Київ : НАУ, 2021. Вип. 24. С. 88–96. DOI: 10.18372/2415-8151.24.16296. URL: <https://jrnl.nau.edu.ua/index.php/Design/article/view/16296/23569> (дата звернення: 11.05.2026).
17. Подарункове видання. Українська бібліотечна енциклопедія. URL: <https://ube.nlu.org.ua/article/Подарункове%20видання> (дата звернення: 04.05.2026).
18. Подарункове видання книги – найкращий презент. URL: <https://uahistory.kiev.ua/01/01/2021/podarunkove-vidannya-knigi-najkrashhiy-prezent.html> (дата звернення: 04.05.2026).
19. Солодкий В. І., Адаменко Ю. І., Коваль О. Д., Трубачев С. І., Петраков Ю. В., Орлюк М. В. Оформлення друкованих видань : метод. рек. За ред. В. І. Солодкого. 4-те вид., перероб. та допов. Київ : КПП ім. Ігоря Сікорського, 2024. 49 с. URL:

<https://ela.kpi.ua/server/api/core/bitstreams/1f1b95ed-4f3d-4f26-901a-f931b287d701/content> (дата звернення: 04.05.2026).

20. Тавриляк М. С. Теорія кольору і кольороутворення : навч. посіб. Чернівці : Чернівецький національний університет, 2022. 263 с. URL: <https://www.kpkitp.kiev.ua/wp-content/uploads/2025/02/2-%D0%9F%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%BA%D0%A2%D0%9A%D0%9A-%D0%BA%D0%BE%D0%BB%D1%96%D1%80.pdf> (дата звернення: 11.05.2026).

21. Терещенко Ю. І. Український ринок видавничої продукції: стан та перспективи розвитку. Київ : Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2018. 224 с.

22. Тимошик М. С. Книга для автора, редактора, видавця : практичний посібник. 3-тє вид., стереотип. Київ : Наша культура і наука, 2006. 560 с.

23. Хлинїна С., Вовк О. Дослідження попиту на подарункові видання книг в Україні. Поліграфічні, мультимедійні та web-технології : зб. мат. XV Міжнар. наук.-техн. конф. Харків, 2024. С. 155. URL: <https://openarchive.nure.ua/server/api/core/bitstreams/48b16660-e035-46ab-a18b-36bd07abe275/content> (дата звернення: 11.05.2026).

24. Хлинїна С., Чеботарьова І. Аналіз цільової аудиторії книжкових подарункових видань. Поліграфічні, мультимедійні та web-технології : зб. мат. VIII Міжнар. наук.-техн. конф. 2023. Т. 2. С. 99–103. URL: <https://openarchive.nure.ua/server/api/core/bitstreams/c3249722-8a45-4a56-afcc-45b7adcc25f5/content> (дата звернення: 11.05.2026).

25. Шевченко В. Е. Графічна організація друкованого тексту та його художня інтерпретація засобами складання. Електронна бібліотека Інституту журналістики. URL:

<http://journlib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=1008> (дата звернення: 11.05.2026).

26. Шевченко В. Е. Художньо-технічне оформлення видань різних видів. Електронна бібліотека Інституту журналістики. URL: <http://journlib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=1815> (дата звернення: 11.05.2026).

27. Шипова М. К., Вовк О. В. Психоемоційний вплив кольору. Молодіжна школа-семінар : збірник матеріалів. С. 11–13. URL: <https://openarchive.nure.ua/server/api/core/bitstreams/9f2bf431-3256-4ac0-a0d0-8b51b702daa7/content> (дата звернення: 11.05.2026).

28. Шман С. Ю. Друковані видання в системі експертних досліджень культурних цінностей. Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв. 2022. № 1. С. 42–47. URL: https://elib.nakkkim.edu.ua/bitstream/handle/123456789/4145/Visnyk_NAK_KKIM_1_2022_DOI-41-46.pdf?sequence=1 (дата звернення: 11.05.2026).

29. Khlynyna S., Vovk O. Artificial Intelligence for Layout of Gift Book Editions. SYNTOPIA 2024 : Jornadas Digitales. 2024. P. 32–33. URL: <https://openarchive.nure.ua/server/api/core/bitstreams/82da1b0a-82bc-47f2-93fe-b04bb2ab801a/content> (дата звернення: 11.05.2026).